

De plaatsvervulling, volgens het nederlandse recht

<https://hdl.handle.net/1874/243577>

DE PLAATSVERVULLING

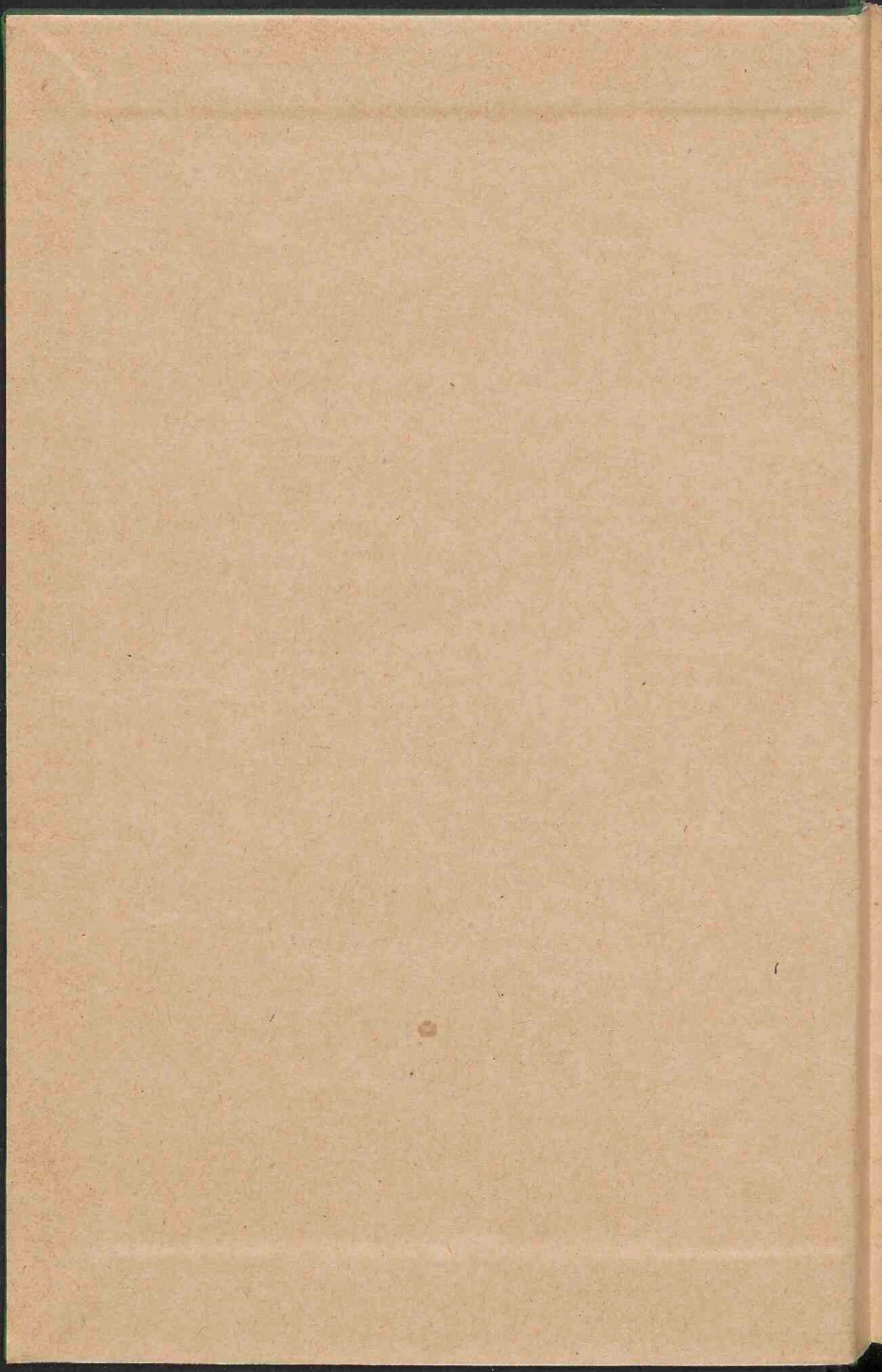
VOLGENS

HET NEDERLANDSCHE RECHT.

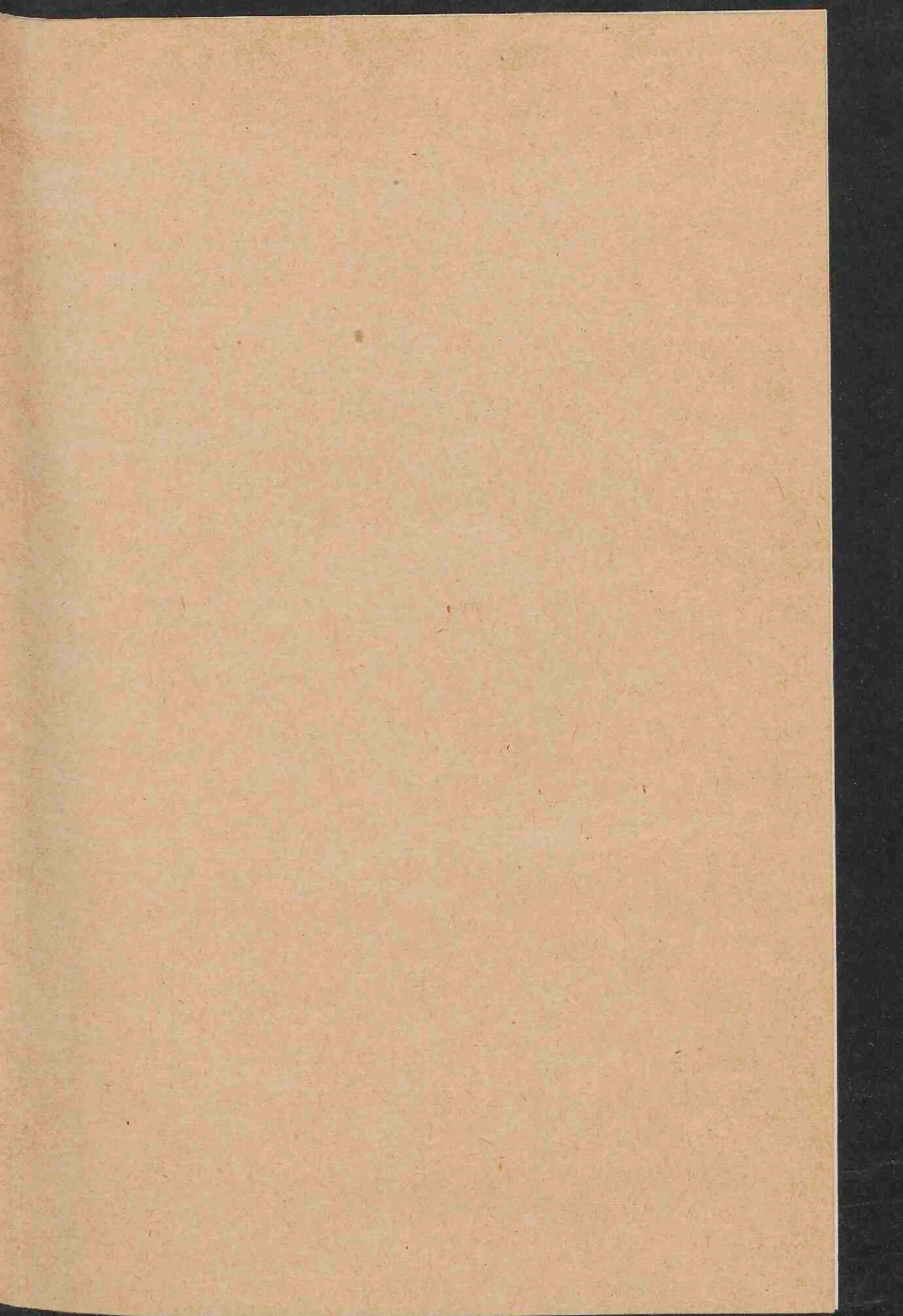
ACADEMISCH PROEFSCHRIFT,

DOOR

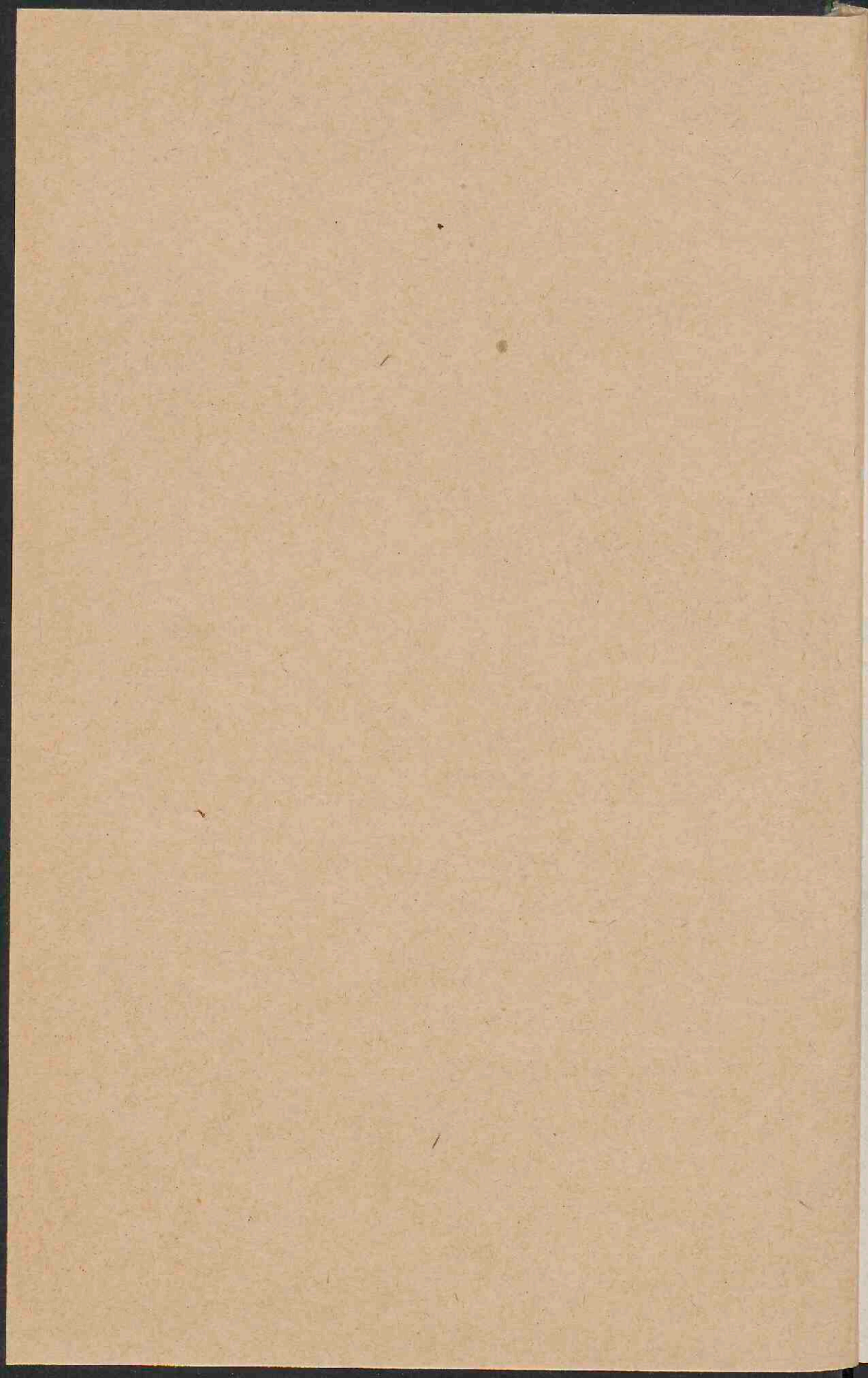
s.
nt

DE PLAATSVERVULLING

VOLGENS HET NEDERLANDSCHE RECHT.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

1171 6655

Diss. Utrecht 1878
DE PLAATSVERVULLING,

VOLGENS

HET NEDERLANDSCHE RECHT;

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT,

NA MACHTINGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

D^r. N. BEETS,

GEWOON HOOGLEERAAR IN DE GODGELEERDHEID,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER REGTSGELEERDE FACULTEIT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN HET ROMEINSCH EN HEDENDAAGSCH RECHT,

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT

IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN,

OP DINSDAG 4 JUNI TEN 1 URE,

DOOR

ELISA THEODOR CLAUSING,

GEBOREN TE AMSTERDAM.

AMSTERDAM,

M. J. PORTIELJE.

1878.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

BY
D. W. BRISTOL
Author of "The History of the City of New York"
and "The History of the City of Philadelphia"

NEW YORK: PUBLISHED BY
D. W. BRISTOL, 15 NASSAU ST.

Aan mijnen Vader.

Л. А. М. И. Н. С. К. А.

Allen, wier onderwijs ik heb mogen genieten, of wier welwillendheid ik in mijnen studietijd heb mogen ondervinden, zij hier mijn openlijke dank gebracht.

In het bijzonder is het mij eene behoefte, een woord van erkentelijkheid te richten tot U, Hooggeleerde PIJNACKER HORDIJK, die bij het toezicht op dit proefschrift mij steeds met de meeste bereidwilligheid hebt bijgestaan.

Ook U, Hooggeleerde FRUIN, mijn hooggeschatte promotor, dank ik voor de moeite, die Gij U voor mij hebt willen getroosten.

I N H O U D.

Inleiding	1.
---------------------	----

HOOFDSTUK I.

In welke klassen en tusschen welke bloedverwanten bestond en bestaat er plaatsvervulling?	5.
---	----

HOOFDSTUK II.

Het wezen van, de vereischten voor en de gevolgen van de plaatsvervulling.

AFDEELING I. Het wezen der plaatsvervulling	50.
» II. De vereischten voor plaatsvervulling.	69.
» III. Gevolgen der plaatsvervulling.	85.

HOOFDSTUK III.

Is een systeem met plaatsvervulling en al de daaraan gehechte gevolgen wenschelijk, of verdient een systeem zonder plaatsvervulling de voorkeur?	95.
Stellingen.	107.

INLEIDING.

Sinds lang is de bloedverwantschap de grondslag der regeling van de erfopvolging bij versterf geweest, maar de wetgevers hebben zich nooit vergenoegd met het stellen van den regel, dat de naasten in graad van bloedverwantschap erfgenamen zouden zijn.

Tot wijziging van dien regel werd al aanstonds eene verdeeling in elkaar uitsluitende klassen aangenomen, hetzij die klassen gevormd worden door parentelen, zooals eenige schrijvers voor het Germaansche recht beweren ¹⁾, hetzij door verdedling der bloedverwanten in descendenten, ascendenten en collateralen, zooals in het latere Romeinsche recht; daarna werd de regel nog verder gewijzigd, door sommige personen uit deze

---

1) F. Walter. Deutsche Rechtsgeschichte. 2te Ausg. Band II. pag. 230 en 231.

verschillende klassen met elkaar te laten concurreren.

In sommige wetgevingen werd door de ascendenten in eene vaderlijke en eene moederlijke linie te verdeelen, en na deze scheiding in iedere linie afzonderlijk de naasten te laten erven, ¹⁾ alweer de regel, dat de naaste bloedverwant erfgenaam wordt, gewijzigd.

Het zoo verkregen systeem, aanmerkelijk afwijkende van den regel, die voorop gesteld werd, bracht echter nog altijd dit te weeg, dat in iedere klasse of linie de nadere den verderen uitsloot.

Ook zóó beperkt, was de regel nog te streng, en ter verzachting liet men toe, dat in sommige gevallen kinderen hunne ouders vertegenwoordigden, om aldus met bloedverwanten, die hen anders zouden hebben uitgesloten, op te treden.

Uit het gezegde volgt, dat plaatsvervulling *in het algemeen* is het uitvloeisel eener wetsbepaling, waardoor, na de verdeling in elkaar uitsluitende klassen, en na de verdeling in liniën, de regel, dat de naasten in bloedverwantschap erfgenamen worden, gewijzigd wordt

---

1) Toullier ziet in deze wijziging van den meer genoemden regel, ook al »une sorte de représentation» (Liv. III ch. III sect. III, N°. 194). Demolombe (Liv. III, tit. I, ch III, N°. 377) bestrijdt hem, en beschouwt het erven van bloedverwanten van verschillenden graad in dit geval als een gevolg van de splitsing in liniën.

Zie Diephuis ed. 1856 IVde deel, N°. 521.

Waarom zou de wet *wel* ouders en broers en zusters naast elkaar kunnen laten erven, zonder van plaatsvervulling te gewagen, maar *niet*, eveneens zonder plaatsvervulling aan te nemen, door splitsing in liniën bloedverwanten van verschillenden graad tot de erfenis mogen roepen?

door het aan kinderen verleende recht, om hunne ouders te vertegenwoordigen.

Ik weet dat deze opvatting der plaatsvervulling strijdt met eenige wetgevingen, speciaal met onze eigene: deze toch spreekt van plaatsvervulling ook bij het niet bestaan van ongelijkheid in graden: doch hier is sprake van plaatsvervulling *in het algemeen*, waarbij het begrip van verschil van graden noodig is, omdat juist de wensch, om in eenige gevallen bloedverwanten van verschillenden graad te laten erven, de plaatsvervulling deed ontstaan en toepassen. Eerst later toen men meerdere gevolgen aan die plaatsvervulling ging toekennen, en die gevolgen te recht of ten onrechte ook wensche-lijk ging achten in gevallen, waarin bloedverwanten van gelijken graad erfdien, kwam men er toe ook dan van plaatsvervulling te spreken.

Ga ik straks vluchtig na, of er in eenige wetgevingen al dan niet plaatsvervulling bestond, dan heb ik steeds het oog op plaatsvervulling bij ongelijkheid van graden; bij de bespreking van artt. 889 en 891 B. W., zal de gelegenheid zich voordoen, om iets op te merken omtrent plaatsvervulling bij gelijkheid van graden.

Al is, naar ik meen, plaatsvervulling ontstaan uit den wensch, om soms verderen niet door naderen te laten uitsluiten, toch stel ik voorop, dat een begrip van plaatsvervulling niet noodig is, om het gevolg te verkrijgen, dat in eene klasse of linie erfgenamen van verschillenden graad te samen komen.

Met andere woorden: is plaatsvervulling alleen eene wijze van verdeeling tusschen meerdere geroepene erfenamen, met opheffing van de uitsluiting van verderen door naderen, is zij alleen van invloed op het *erfdeel*, dan is de naam onjuist en kan men volstaan met het begrip van verdeeling bij staken. Is zij echter meer dan dat en werkt zij ook ten opzichte der *erfbevoegdheid*, dan eerst heeft zij gevolgen, die zonder haar niet kunnen bereikt worden.

Dat men in het eerste geval met een begrip van verdeeling bij staken volkomen zijn doel bereikt, zal uit het volgende voorbeeld voldoende blijken.

Gesteld een wetgever wil, dat in de klasse der descendentes:

1°. de nadere den verderen niet zal uitsluiten, namelijk in dien zin, dat hij, die aanwezig ¹⁾ is, wel zijne afstammelingen, maar niet die van ontbrekende bloedverwanten, welke in denzelfden graad zijn als hij, uitsluit; ²⁾

---

1) Ik gebruik hier de termen »aanwezig zijn» en »ontbreken», omdat in ieder systeem de vraag moet openblijven, of dat »ontbreken» moet plaats hebben door den dood, of dat dit ook kan geschieden door eenige andere omstandigheid, bijv. onwaardigheid of verwerping.

2) Nooit heeft een wetgever gewild, dat een kind en het van hem afstammende kleinkind te gelijk tot de erfenis van des eersten vader en des tweeden grootvader zouden komen. Voor het Romeinsche recht is op dezen regel eene uitzondering, nml. in het geval van emancipatie. Volgens de nova clausula Juliani erfde de emancipatus de eene helft, en zijne kinderen de andere helft van hetgeen hij bij niet-emancipatie alleen zou geërfd hebben.

2°. dat er onder de bloedverwanten in die klasse bij staken zal worden geërfd. Dan kan hij twee wegen inslaan.

Hij kan tot de erfenis roepen alle descendenten met de bepaling, dat de aanwezige de van hem zelven afstammende uitsluit, en verdeeling bij staken bevelen: of de zonen tot de erfenis roepen en aan de kleinzonen, achterkleinzonen, etc. toestaan de plaats van hunnen vader, grootvader, etc. te vervullen, en tevens bepalen, dat deze plaatsvervulling verdeeling bij staken ten gevolge zal hebben. Zoolang de plaatsvervulling zich beperkt tot het erfdeel, en niet inwerkt op de erfrekvoegdheid, hebben beide voorstellingen volmaakt dezelfde gevolgen.

Hiermede is m. i. het onderwerp van dit proefschrift voldoende ingeleid. De volgende verdeeling zal daarbij in acht worden genomen.

HOOFDSTUK I.

In welke klassen en tusschen welke bloedverwanten bestond en bestaat er plaatsvervulling?

HOOFDSTUK II.

Het wezen van, de vereischten voor, en de gevolgen van de plaatsvervulling.

HOOFDSTUK III.

Is het geheele begrip van plaatsvervulling met al de daaraan gehechte gevolgen wenschelijk, of verdient een systeem zonder plaatsvervulling de voorkeur?

HOOFDSTUK I.

IN WELKE KLASSEN EN TUSSEN WELKE BLOEDVERWANTEN
BESTOND EN BESTAAT ER PLAATSVERVULLING?

In het algemeen dient voorop gesteld te worden, dat de plaatsvervulling in het Oud-Germaansche recht onbekend was, en daarin eerst later doordrong. Waarschijnlijk zal het Romeinsche recht daaraan niet vreemd geweest zijn.

Hoe dit ook zij, in het oud-Germaansche recht sloot in iedere parenteel de nadere den verderen uit ¹⁾.

Evenwel werd deze bepaling langzamerhand gewijzigd.

Zoo treft men reeds in de *lex Burgundionum* ²⁾ eene vrij uitvoerige regeling van de verdeling der erfenis o. a. tusschen eene dochter en een zoon van een vooroverleden zoon, waaruit duidelijk de plaatsvervulling blijkt.

---

1) Zöpfl. *Deutsche Rechtsgeschichte*, 4te Aufl. Band III. pag. 219, F. Walter t. a. p.

2) *Lex Burgundionum* tit. LXXV en LXXVIII.

Pertz *Monumenta Germaniae Historica* Hannover 1859, *Legum* III. pag. 564—565.

Zoo zegt de *lex Visigothorum* ¹⁾ na eene bepaling omtrent kinderen uit verschillende huwelijken: »Ita ut juxta aliam legem, qua constitutum est, triente nepotes non perdere, licitum sit etiam nepotibus aut neptibus, qui patres aut matres amiserint, in omni facultate avorum vel aviarum, cum patruis aut avunculis succedere.»

Bij de Longobarden vinden wij de plaatsvervulling in de *leges* ²⁾ van Grimowaldus van het jaar 668. Daarin werd bepaald, dat, bij het bestaan van filii legitimi en filii legitimi van een voor-overleden filius legitimus, deze kleinkinderen talem partem percipiunt de substantia avi sui, una cum patruis suis, qualem pater eorum inter fratres suos percepturus erat, si vivus fuisset.

Bij de Franken werd de plaatsvervulling ingevoerd door de Childeberti II Regis Decretio van 29 Febr. 596 ³⁾.

In § 1 van dit decreet leest men: »Ita, Deo propitiante, Antonaco Kalendas Marcias anno vicesimo regni nostri convenit, ut nepotes ex filio vel ex filia ad aviatricas res cum avunculos vel amitas sic venirent in hereditatem, tanquam si pater aut mater vivi fuissent. De illos tamen nepotes istud placuit observare, qui de filio vel filia nascuntur, non qui de fratre.» —

---

1) *Lex Visigothorum*, Lib IV. tit. 5. § 4.

2) *Lex Longobardorum*, *leges a Grimowaldo additae* cap. V. Pertz *Legum IV.* pag. 93.

3) Pertz *Monumenta Germaniae Historica*, etc. Hannover 1859, *Legum tomus I*, pag. 9.

Dit decreet had echter weinig uitwerking, zoo als uit eenige testamentsformules, na dien tijd gebruikelijk, blijkt. In die formules maakte men, ten einde kinderen van vooroverleden kinderen met de levende kinderen te laten erven, van woorden gebruik, waarin duidelijk wordt gezegd, dat de kinderen zonder dit testament het plaatsvervullingsrecht niet zouden hebben, dus dat Childeberts decreet niet in acht genomen werd. Die woorden zijn: 1)

»Dum peccatis meis facientibus filia mea genetrix vestra tempus naturæ suæ complevit et ego pensans consanguinitatis causa, dum et per legem cum filiis meis avunculis vestris in alode meo ad integrum minime succedere poteratis, ideo per hanc epistolam firmitatis volo ut in omni alode meo post meum discessum, si mihi superstites fueritis, quicquid moriens dereliquero, sicut supradicta genetrix vestra, si mihi superstes fuisset, ita et vos cum avunculis vestris succedere faciatis.»

Bij de Saksers kwam zij eerst later voor. De *lex Saxonum* van ± 785 l. 46 of tit. VII § 8 2) zegt: »Qui filiam ac filium habuerit, et filius uxore ducta et filium genuerit et mortuus fuerit, hereditas patris ad filium filii, id est nepotem, non ad filiam pertineat»:

1) Zie E. de Rozière: *Recueil général des Formules usitées dans l'empire de France du Ve au Xe siècle*, N°. 131, 132, 133 en 134.

De aangehaalde woorden zijn overgenomen uit N°. 131, en stemmen vrij wel overeen met die der 2 volgende nummers. N°. 134 wijkt eenigzins af.

2) Pertz *Legum Tomus V.* pag. 72.

Ook liet koning Otto I in 941 een tweegevecht over het al of niet toepassen der plaatsvervulling houden, hetwelk ten voordeele der kleinkinderen uitviel; maar noch de eene noch de andere beslissing werkte veel uit.

Dit toch blijkt daaruit, dat ook de Saksenspiegel van bijna 3 eeuwen later, haar nog slechts toeliet in het geval, dat een vooroverleden zoon zonen achterliet.

Daarin toch wordt gezegd 1). Nimt de sone wif bi des vader live de eme evenburdich is, unde wint sone bi ire, unde stirft he dar na er sineme vadere umbedelt von dem erve, sine sone nemet dele in ires eldevader erve, gelike irme veddern in ires vader stat. Alle nemet se aver enes mannes deil. Disses ne mach den dochter kinderen nicht geschin, dat ze gelike dele nemen der dochter in des eldevader oder in der eldermuder erve.

Feiten genoeg om te doen zien, dat de plaatsvervulling eerst later in het Germaansche recht is opgenomen.

In tegenstelling met het Germaansche was in het Romeinsche recht de plaatsvervulling, ten minste als opheffing van den regel, dat de nadere den verderen uitsluit, zeer lang bekend. Zien wij wat meer van nabij, in hoeverre dat het geval was.

De XII tafelen bevatten aangaande de erfopvolging bij versterf niet anders dan: *Si in testato moritur, cui*

---

1) Zie Saksenspiegel ed. Homeijer B. I. art. 5. § 1. Evenzoo Schwabenspiegel c. 4. Zie Zöpf. eodem pag. 245. Walter eodem pag. 231.

suus heres nec escit, adgnatus proximus familiam habeto. Si adgnatus nec escit, gentiles familiam habento 1).”

Men mag uit deze woorden, dunkt mij, niet met W. G. F. van Panhuijs 2) afleiden, dat de plaatsvervulling reeds voor de XII tafelen bestond en toen slechts werd bekrachtigd. Het schijnt veeleer, dat eerst door interpretatie het principe van het in de plaats treden der kinderen aan de XII tafelen is toegeschreven 3). Hoe dit ook zij, in het door interpretatie der XII tafelen gevormde civiele recht werden tot de erfenis geroepen: In klasse I de heredes sui.

Allen die zich, zonder iemand tusschen zich en den erflater te hebben, in de potestas van den erflater bevonden, werden, zonder onderscheid te maken naar gelang der graden van bloedverwantschap, tot de erfenis geroepen, echter zóó, dat kleinkinderen te samen zoo-

1) Tab. V. 4 en 5, editie Bruns: Fontes Juris Romani Antiqui 1871.

2) De jure representationis, Groningen 1829 pag. 17 en 18.

3) Glück. Intestaterbfolge (ed. 2.) pag. 87.

Eene absolute oplossing van dit geschil zal wel niet te vinden zijn, want de bronnen zijn met elkaar in strijd. In Cod. VI, 55, 3, wordt uitdrukkelijk gezegd, dat het bedoelde in de plaats treden »*evidenter lege XII tab. cavetur*”, en in Dig. 50, 16, 220 wordt gezegd, dat onder de benaming van kinderen ook kleinkinderen etc. begrepen zijn; »*hos enim omnes suorum appellatione lex duodecim tabularum comprehendit*.” Ulp. reg. XXVI 2, kent deze regeling niet toe aan de XII taf., maar zegt: »*aequum est.*” Evenzoo Gaius III. 7. Inst. III. 1. 6. In Inst. III. 1. 16, wordt de verdeling per stirpes aan de antiquitas toegeschreven. Zoo de XII taf. het hadden bepaald, zou men in de laatste zinsneden niet zijne toevlucht tot de aequitas en de antiquitas genomen hebben.

veel erfdien, als hunne vader zou geërfd hebben, zoo hij zich nog in patria potestate bevond.

Men kan hier aan eene soort van plaatsvervulling denken, maar ofschoon de woorden van Inst. III. 1, 6. en Gaius III 7 en 8: »*Cum filius filiaque, et ex altero filio nepos neptisque existant, pariter ad hereditatem avi vocantur, nec qui gradu proximior est, ulteriorem excludit: aequum enim esse videtur, nepotes neptesque in patris sui locum succedere.*» en verder: »*Et quia placuit nepotes neptesque, item pronepotes et proneptes in parentis sui locum succedere, conveniens esse visum est, non in capita sed in stirpes hereditatem dividit*»: aanduiden, dat men schijnbaar twijfelde tusschen direkte roeping van erfgenamen van verschillenden graad en roeping van de naasten met plaatsvervullingsrecht voor verderen, toch blijft het hoofddenkbeeld: *nec qui gradu proximior est ulteriorem excludit*; en het *succedere in locum* lost zich in de laatste zinsnede op in eene divisio per stirpes.

Bij klasse II (agnatus proximus) en III (gentiles) is van plaatsvervulling geen sprake.

De praetor volgde het voetspoor der XII tafelen, door interpretatie gewijzigd, toen hij door de bonorum possessio ex edicto unde liberi, de sui en emancipati tot de erfenis riep. Hij verleende deze bonorum possessio toch niet alleen aan den emancipatus, maar bij diens vooroverlijden ook aan zijne kinderen. Zij, die voor zijne emancipatie geboren en in patria potestate van den grootvader gebleven waren, werden reeds als sui geroepen en

hadden de hulp des praetors niet noodig; maar de kinderen, die na de emancipatie geboren waren wel; deze immers zouden, als nooit in de patria potestas van den grootvader gestaan hebbende, volgens het oude civiele recht zijn uitgesloten. Zooals Ulpianus ad Edictum 1) zegt: »Non tantem autem ipsi emancipati admittuntur ad bonorum possessionem, verum etiam hi quoque, qui ex his nati sunt.»

Zoo bleef het, totdat de Novellen 118 en 127 2) eene wijziging in de erfopvolging bij versterf brachten.

Over de beteekenis dezer Novellen is veel getwist, en men heeft gevraagd: hebben wij hier te doen met een systeem zonder plaatsvervulling, of met eene plaatsvervulling, die niets is dan een bevel van verdeeling bij staken, of wel met eene plaatsvervulling, die het karakter van vertegenwoordiging draagt en alzoo voor de erfbevoegdheid beslissend is?

Al is het niet te loochenen, dat ook in deze Novellen, evenals in de Instituten van Gaius en Justinianus, de terminologie alles behalve vast en helder is, toch neem ik met de nieuwere uitleggers 3) aan, dat het Novellensysteem neerkomt op direkte roeping van bloedverwanten van verschillenden graad, met de bepaling, dat iedere levende bloedverwant de van hem zelven

1) Dig. 37. 4. 3. pr.

2) Nov. 118 is de hoofdzaak, Nov. 127 bevat slechts eene uitbreiding voor een geval in de zijlinie. Zie Prof. B. J. Lintelo de Geer, Novella CXVIII ex jure pristino. Utrecht 1841.

3) Windscheid § 572 Note 4.

afstammenden uitsluit en dat er verdeling bij staken plaats heeft.

Dat de direkte roeping van bloedverwanten van verschillenden graad op den voorgrond treedt, blijkt uit de woorden: »*In hoc enim ordine gradum requiri nolumus.*” 1)

Maar welke beteekenis moet dan gehecht worden aan de zinsneden: »*succedere in locum parentis*” 2), en »*ut parentis locum subirent*” 3)? Deze termen zijn te beschouwen als motivceering van het bevel van verdeling bij staken. Dat er werkelijk niets meer mede bedoeld is, schijnt duidelijk door hetgeen meestal achter die uitdrukkingen volgt.

Zoo zegt Nov. 118 c. 1. voor de descendentes: »*tantam ex hereditate defuncti partem capiant, quotquot etiam sint, quantam parens ipsorum, si superstes esset, accepisset:*” en evenzoo Nov. 118, c. 3, voor de broers en zusters kinderen: »*et quotcunque tandem sint, tantam ex hereditate partem capient, quantam parens eorum habiturus erat, si viveret:* en Nov. 127, praef.: »*eiusque portionem acciperent.*” De juistheid dezer opvatting van het *in locum succedere* wordt, zoo noodig, nog bevestigd door de bij wijze van uitlegging achter de woorden, uit Nov. 118 c. 1 overgenomen, gevoegde verklaring »*quam successionem in stirpes antiquitas vocavit.*”

1) Nov. 118 c. 1.

2) Nov. 118 c. 1 en 3.

3) Nov. 127, praef.

De in Nov. 118 c. 3, éénmaal voorkomende uitdrukking *succedere in jura parentum* schijnt met al het voorgaande in strijd. Kan toch het *in locum succedere* tot *divisio per stirpes* teruggebracht worden, naar den letter althans is dit moeielijk te doen met het *succedere in jura*, welke uitdrukking veel meer aan eene plaatsvervulling ten opzichte der erfbevoegdheid, aan het verkrijgen van rechten door vertegenwoordiging, dan aan eene eenvoudige successio in stirpes doet denken. Toch zal men deze uitdrukking aan slordige redactie moeten wijten, die de kracht der vorige verklaringen niet te niet kan doen.

Eene m. i. toevallige omstandigheid, dat het *gradum requiri nolimus* en de vermelding der successio in stirpes niet in c. 3, voor broers- en zusters-kinderen herhaald wordt 1) en dat de uitdrukking *succedere in jura* integendeel alleen bij de broers- en zusters-kinderen voorkomt, gaf Glück aanleiding tot eene uitgewerkte theorie 2), waarvan het hoofddenkbeeld is, dat in de klasse der descendentes geldt eene »Representation zum Behuf der Erbtheilung» en in de zijdlinie eene »Repräsentation zum Behuf des Rechts zur Erbfolge», welke theorie natuurlijk vele gevolgen na zich sleept.

Maar hoe men thans ook over de uitlegging van Nov.

1) Dit laat zich trouwens daardoor verklaren, dat men bij descendentes ook de verst verwijderden riep en in de zijdlinie alleen de broers- en zusters-kinderen.

2) Glück Intestaterbfolge § 23, 2de ed.

118 en 127 denke, zeker is het, dat oudere uitleggers er in hebben gezien eene plaatsvervulling ook voor de erfbevoegdheid en het schijnt dat deze, door ons Oudhollandsch recht tot ons gekomen, door den Code Napoléon nog bevestigd, ook in ons B. W. is opgenomen.

Zien wij dus, eenmaal aangenomen dat zij in de Novellen bestond, in welke klassen zij daarin gold.

1°. In de klasse der descendentes.

Onbetwistbaar worden tot de erfenis geroepen alle descendentes, wanneer zich tusschen hen en den erf-later geen levende afstammeling bevindt; maar terwijl de nieuwere schrijvers in de woorden 1) »sic tamen ut si quem horum descendentium filios relinquentem mori contigerit, illius filios aut filias aut alios descendentes in proprii parentis locum succedere" alleen een bevel van verdeeling bij staken zien, hebben de ouderen er uit opgemaakt, dat zulk een descendent, die opkomt, omdat zijn vader ontbreekt, in tegenoverstelling van hem, die uit eigen hoofde erft, door een recht van plaatsvervulling optreedt. Deze plaatsvervulling is dan tot geen graad beperkt.

2°. In de klasse der ascendenten, volle broers en zusters.

Met hetzelfde verschil van meening, en bovendien met dit onderscheid, dat de volgelingen van Glück hier in het bijzonder eene representatie »zum Behuf des Rechts zur Erbfolge" aannemen, heerscht hier plaatsvervulling

---

1) Windscheid § 572. Noot 3. Nov. 118 c. 1.

ten opzichte van de kinderen (niet van de verdere descendenten) van volle broers en zusters. (Bij de ascendenten sloot de nadere den verderen uit.)

Nov. 118. c. 3 1) gaf dezen kinderen dit plaatsvervullingsrecht bij het bestaan van volle broers en zusters.

Nov. 127. c. 1. gaf het hun ook, wanneer zij te samen kwamen met volle broers en zusters en ascendenten: analoog hieraan heeft men later gezegd, dat de kinderen dit plaatsvervullingsrecht hebben, wanneer zij alleen met ascendenten opkomen 2).

3°. In de klasse der halve broers en zusters geldt hetzelfde, als in die der volle.

4°. In de klasse der overige cognaten sluit de nadere den verderen uit.

In Frankrijk schijnt het recht van plaatsvervulling in het Noorden 3) niet bestaan te hebben voor de nieuwe redactie der costumen van Orleans 4) (1509) en van Parijs (1510), totdat zij eindelijk algemeen was aangenomen, behalve in vier costumen.

Deze vier verwierpen haar zelfs in de nederdalende

1) Zie ook Nov. 127 pr.

2) Windscheid § 572 Noot II.

3) Pothier Tr. des Succ. Ch. II sect. I art. I pr.

4) Omstreeks denzelfden tijd (1514) werd zij in Zwitserland, in het kanton Schwijtz ingevoerd, en in andere kantons in den loop der twee volgende eeuwen. Zie *Revue de droit international et de législation comparée* 1877 N°. 2, pag. 244—245. A. Rivier: les successions à cause de mort en Suisse.

linie, maar, in alle andere was zij in deze linie toegelaten 1).

Voor de opgaande linie gold in het Fransche costumiere recht de bepaling, dat de nadere den verderen uitsloot, met verdeeling tusschen meerderen bij hoofden; verdeeling in linien slechts bij die costumen, die het uitdrukkelijk bevalen.

Ten opzichte der zijdlinie waren er drie soorten van costumen :

1°. Sommige, die haar geheel verwierpen,

2°. Sommige, die haar voorschreven ten opzichte van broers- en zusterskinderen overeenkomstig Nov. 118 en 127,

3°. Sommige, die haar ook in de zijdlinie tot in het oneindige lieten gelden.

Voor hem, die in zijne erfenis het plaatsvervullingsrecht verder wilde uitstrekken, dan geoorloofd was volgens de costume van zijne plaats, bestond er een middel nml. le rappel 2). Deze rappel werd, naarmate hij binnen of buiten de grenzen der plaatsvervulling in de Novellen viel, onderscheiden in intra en extra terminos juris.

De eerste kon geschieden bij iedere akte, de tweede moest volgens sommigen bij testament plaats hebben.

1) Demolombe Liv. III tit. 1 ch III, N°. 352.

Pothier Tr. des Succ. Ch. II sect. III art. I pr.

2) Pothier Tr. d. Succ. Ch. II. sect. III, art. 1, §. 3. Demolombe deel XIII, n°. 395.

De wet van 17 Nivose an II beval in art. 77 de plaatsvervulling ook in de zijdlinie tot in het oneindige.

Voor dat ik de wetboeken naga, die in dezen eeuw bij ons gegolden hebben en gelden, moet ik eerst met een enkel woord vermelden, hoe het met de plaatsvervulling in ons oude recht stond.

Holland en Westvriesland.

Mr. W. Schorer ¹⁾ zegt dat in Holland plaatsvervulling is ingevoerd door Karel den Grooten dus $\pm$ 800.

In den door hem aangehaalden brief van de Groot ¹⁾ wordt echter dit feit niet bewezen, terwijl tevens daaruit blijkt, dat alleen dat gedeelte van Holland bedoeld is, waar het Schependomsrecht gehuldigd werd.

Trouwens is het ook boven allen twijfel verheven, dat in het Oud-Aasdomsrecht ²⁾, geene plaatsvervulling bestond.

1) Aanteekening over de Inl. tot de Holl. Rechtsgel., vertaald door J. E. Austen, Middelburg 1784, ad. II, 28 § 4.

1) Epistolæ Hugonis Grotii, Amst. 1687, n°. 737 der bijgevoegde reeks. De Groot zegt: Omnino autem verum est, jus representationis, quale est in Zelandico et Scabinico jure, non esse a Romanis sed a Carolo Magno, qui, Episcopis suasoribus, duritiem Germanicarum legum veterum, ad quandam lenitatem inflexit: Frisiis autem reliquit jura vetera, quia federi tali, quo jura ipsorum servabantur, Francis se adjunxerant.

2) De Groot II, 28. 3. Blondeel deel IX.

Mr. J. M. Barels: Enkel en dubbel verband, Amst. 1777, hoofdstuk II, §. 18, vermeldt als eene zaak, die het niet bestaan der plaatsvervulling in het Oud-Aasdomsrecht zeer verzachtte, do toen nog sterke gewoonte »van de kinderen bij hun huwelijk af te goeden en hun erfdeel als het ware af te geven.»

De elkaar in dat recht uitsluitende klassen waren:

- I. die der descendenten, II. die der ascendenten,
- III. die der collateralen.

In iedere klasse sloot de nadere den verderen uit en er werd steeds hoofd voor hoofd geërfd.

Tot op het einde der zestiende eeuw stond juist hier-tegenover het in het zuiden van Holland geldende Oud-Schependoms- of Zeeuwsch Versterfrecht, dat zoowel in de nederdalende, als in de zijlinie eene oneindige plaatsvervulling kende.

Men vroeg daar eerst, zijn er descendenten? Zoo ja, dan erven zij met verdeeling in staken en oneindige plaatsvervulling. Wanneer deze ontbraken, vroeg men naar het al of niet bestaan van ouders:

- a.* Waren beide in leven, dan erfden zij alles.
- b.* Was een der ouders in leven, dan erfden de descendenten van den vooroverleden vader of moeder alles met verdeeling in staken en oneindige plaatsvervulling.
- c.* Waren beide ouders vooroverleden, dan werd de erfenis in twee deelen verdeeld en kwamen de descendenten van den vader in de eene helft, en die der moeder in de andere helft, weer met oneindige plaatsvervulling.

Ontbraken in dat geval descendenten van een der beide ouders, dan werd gevraagd naar het al of niet bestaan van de ouders van dien vader of moeder, bij welke dezelfde vragen werden gesteld en bij wie alles,

wat wij van de ouders gezegd hebben, zich herhaalde.

Gelijk aan dit Oud-Schependomsrecht was het Nieuw-schependomsrecht, zooals het in de Politieke Ordonnantie van 1580 is vastgesteld, met dit onderscheid, dat volgens art. 28 dier Ordonnantie, plaatsvervulling in de zijdlinie niet verder zal plaats hebben, dan tot en met den 4^{den} graad ¹⁾: dat is tot en met broers- en zusterskleinkinderen of ooms- en moeijen-kinderen. Alle verdere collateralen zullen dus (zooals art. 28 zegt) »den overledenen naast in graade en maagschappe bestaande, ende evenna zijnde, bij gelijke gedeelten hoofd voor hoofd erven» (geen verdeling in staken) »uitsluitende alle verderen van graade en maagschappe» (geen plaatsvervulling) ²⁾.

Bij de plaatsvervulling dient te worden opgemerkt, dat de naaste in graad, tengevolge der verdeling in linien, slechts den verderen in diezelfde linie uitsluit: de regel der uitsluiting van verderen door naderen en de plaatsvervulling, als uitzondering daarop, werken beide slechts binnen het gebied derzelfde linie. ³⁾.

1) Blondeel VII § 14, VIII § 61.

2) Toch gaan afkomelingen van broers en zusters kleinkinderen voor oomen en moeijen van den overledene, voor grootvader en grootmoeder en voor verdere collateralen. Zie art. 24 en 25 politieke ord. en de interpretatie van 13 Mei 1594 bij Blondeel, deel VIII, § 35—49. De Groot Inl. 2. 28. 25. S. v. Leeuwen R. H. R. b. 3. d. 15. n°. 5 en 6. Van der Keessel thesis 353 in fine.

3) Blondeel VIII. § 62, van der Keessel thesis 354 slot: »Ita tamen, ut in una quaque stirpe post quartum gradum cessaret jus representationis et proximus remotiorem ejusdem stirpis excluderet.»

Aan Rotterdam en Schieland is in het jaar 1604 in het bijzonder vergund om aldaar de plaatsvervulling uit te strekken tot den 6den graad 1).

Het Nieuw-Aasdoms of Noord-Hollandsch en Westvrieslandsch versterfrecht, in 1599 tot stand gekomen, naar aanleiding van ontevredenheid met het Nieuw-Schependomsrecht, dat bestemd was voor een algemeen Hollandsch erfrecht, nam plaatsvervulling in zich op als volgt:

In de Iste klasse (descendenten, oneindige plaatsvervulling;

In de IIde klasse (ouders en broers en zusters),

a. leven beide ouders, dan erven deze alles,

b, leeft een der ouders, dan deze de helft, de andere helft komt aan de broers of zusters of aan de kinderen en kindskinderen van een of meer ontbrekende,

c. leeft geen der ouders, dan de broers en zusters en hunne kinderen en kleinkinderen bij plaatsvervulling alles.

Onder volle en halve broers en zusters en hunne descendenten is, wanneer beide ouders overleden zijn, eerst verdeling in linien.

Is een der ouders overleden, dan is het eene vereischte, dat zij afkomen van dien overledenen.

In de IIIde klasse (ascendenten), geene verdeling

---

1) Blondeel, pag. 298.

in linien, geene plaatsvervulling, maar verdeeling bij hoofden.

In de IV klasse (descendenten van broers- en zusters-kinderen), geen onderscheid tusschen volle en halve, geene plaatsvervulling, maar verdeeling bij hoofden.

In de Vde klasse oomen en moeijen en hunne kinderen bij plaatsvervulling.

In de VIde klasse de naaste in graad, geene plaatsvervulling, meerdere hoofd voor hoofd.

Daar het minder mijn doel is de geheele ontwikkeling der plaatsvervulling weer te geven, dan wel om er op te wijzen, dat de plaatsvervulling ook vóór het wetb. Lod. Nap. bij ons volledig bekend was, zal ik voor andere deelen van ons land slechts nog de speciale invoeringsbesluiten en den algemeenen toestand aan het einde der achttiende eeuw vermelden. De landbrief van Philips van Bourgondië ¹⁾ voerde in 1518 in Overijssel de plaatsvervulling in de nederdalende linie in. Deze plaatsvervulling was in het Landrecht van 1630 tot de zijdlinie uitgebreid ²⁾. Eene constitutie van Hertog Willem van Gulick, Gelder, Cleve enz. van 1540 voerde haar in Gelderland in ³⁾. Karel V bevestigde in 1544 nog eens uitdrukkelijk de plaatsvervulling voor kleinkinderen en broers- en zusters-kinde-

¹⁾ M. Winhoff: Landrecht van Averissel, uitgave van J. A. de Chalmot 1782. IV. 27.

²⁾ Landrecht van Overijssel Deel II. Tit. VI. art. VII.

³⁾ De Groot. Inl. 2. 28. 5.

ren 1). Bij placaat van 23 Julij 1545 voerde Karel V haar ook in Utrecht in ten opzichte van kleinkinderen 2). Bij placaat van 22 Maart 1594 is zij uitgebreid tot broers- en zusters-kinderen 3).

Tegen het einde der achttiende eeuw was de toestand als volgt:

1°. In de nederdalende linie was in het algemeen eene oneindige plaatsvervulling, behalve wellicht op eenige plaatsen, waar zij tot den tweeden of derden graad schijnt beperkt te zijn.

2°. Oneindige plaatsvervulling in de zijdlinie was bekend in Zeeland, Bergen op Zoom, Breda, Staatsch-Vlaanderen.

3°. In verreweg de meeste streken was zij echter in de zijdlinie beperkt tot broers- en zusters-kinderen: bijv. Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Cuijlenburg en Maastricht.

4°. Geene plaatsvervulling in de zijdlinie, zelfs niet ten opzichte van broers- en zusters-kinderen, hadden bijv.: 's Hertogenbosch, Leerdam, Grave, Helmond.

De later bij ons gegolden hebbende en geldende wetboeken kunnen, daar zij in dit opzicht bijna geheel overeenstemmen, bij elkaar behandeld worden.

Gesamentlijk hebben zij deze regels voor het bestaan van plaatsvervulling.

1) Groot Gelders Placaatboek deel I. pag. 4.

2) Groot Utrechtsch Placaatboek deel I. pag. 467.

3) Eodem pag. 468.

1°. Zij bestaat in de nederdalende linie tot in het oneindige 1).

2°. In de opgaande linie bestaat zij niet 2).

3°. In de zijlinie bestaat zij ten opzichte van afkomelingen van broers en zusters 3).

Ons B. W. heeft in art. 892 echter eene bepaling, vreemd aan het wetboek Lodewijk Napoleon en den Code Napoléon nml. dat er ook plaatsvervulling bestaat in de erfopvolging van zijdmagen, wanneer nevens den-
gene, die den erflater het naast in den bloede bestaat, er nog kinderen of afkomelingen aanwezig zijn van voor-
overleden broeders of zusters van eerstgemelden; in
welk geval, deze bij plaatsvervulling met hunne ooms
of moeijen, oudooms of oudmoeijen tot de erfenis ge-
regtigd zijn.

Het bovenvermelde systeem onzer wet bakent het ter-
rein der plaatsvervulling nog niet geheel af, daartoe zal het
noodig zijn, de volgende punten nader te behandelen:

I. Plaatsvervulling bestaat ook dan, wanneer descen-
denten in de nederdalende linie of descendenten van
broers of zusters van den overledene allen den erflater
even na bestaan.

II. De plaatsvervulling van art. 892 B. W. mag niet
verder worden uitgebreid dan de woorden toelaten.

1) L. N. 861. C. N. 740 alin. 1. B. W. 889. alin. 1. (Ontw. 20. 1960).

2) L. N. 862. C. N. 741. B. W. 890. (Ontw. 20. 1961).

3) L. N. 863. C. N. 742. B. W. 891. (Ont. 20. 1962.)

III. *a.* De erfopvolging van art. 913 B. W. is bij plaatsvervulling.

b. De erfopvolging van art. 920 is uit eigen hoofde.

c. Er bestaat plaatsvervulling in het terugvorderingsrecht van art. 918. B. W.

IV. Plaatsvervulling heeft niet plaats ten opzichte van eene testamentaire dispositie, wanneer de gestelde erfgenaam voor den erflater overlijdt.

I. Plaatsvervulling bestaat ook dan, wanneer descendenten in de nederdalende linie, of descendenten van broers en zusters van den overledenen allen den erflater even na bestaan ¹⁾).

Dit principe is niet altijd zoo algemeen aangenomen. Reeds streden Azo en Accursius over de vraag, of enkel broers- en zusters-kinderen bij hoofden of wel bij staken erfden, en wanneer Azo besluit tot verdeling bij hoofden, dan is het duidelijk, dat hij hier noch aan plaatsvervulling ten opzichte van het erfdeel, noch aan die ten opzichte der erfbevoegdheid denkt: bij de verdeling per capita behoort natuurlijk het erven uit eigen hoofde.

De Rijksdag te Spiers besliste in 1529 in Azo's geest ²⁾).

---

1) Zie B. W. art. 889 2e lid en art. 891. L. N. art. 861 en 863. C. N. art. 740 en 742. Ontw. 20 art. 1960 en 1962.

Bij de plaatsvervulling van art. 892 B. W. kan dit natuurlijk niet voorkomen.

2) Glück. Intestaterbfolge bl. 664 v. g.

Windscheid § 572 Noot 15.

De grond van den strijd lag in het verschil van opvatting omtrent de plaatsvervulling. Azo gaf aan Accursius toe, dat kleinkinderen per stirpes erfden, ook wanneer zij alleen erfgenamen waren; maar zeide, dat dit zoo was, omdat in de klasse der descendentes niet op den graad werd gezien en dus de bevolen plaatsvervulling steeds moest plaats hebben, terwijl bij kinderen van broers en zusters wel op den graad werd gezien, en plaatsvervulling aldaar alleen bestond, wanneer dit noodig was, d. i. bij verschil van graden; bij gelijkheid van graden moest dan plaatsvervulling als onnoodig vervallen en de erfenis bij hoofden worden gedeeld.

Dit alles kon voor het Romeinsche recht beweerd worden wegens de verscheidenheid van uitdrukkingen, door Justinianus voor de verschillende klassen gebezigd, gelijk zij ook Glück tot zijn systeem aanleiding gaf.

Voor het latere recht was de vraag natuurlijk van van evenveel belang, en toen men aan de plaatsvervulling, hetzij dan te recht of ten onrechte, meerdere gevolgen ging hechten of er meerdere vereischten voor stelde, werd het de vraag of die meerdere vereischten en gevolgen ook moesten gelden ten opzichte van die plaatsvervulling, die door sommige wetten ook bij gelijkheid van graden werd bevolen.

Om in dit geval de toepassing dier vereischten en gevolgen te ontgaan, bedacht men eene soort van plaatsvervulling, de zoogenaamde gelijke, die neerkwam op verdeeling bij staken en niets meer.

Zoo spreekt Pothier 1) van eene soort van plaatsvervulling die geen ander gevolg heeft, dan verdeeling bij staken, bijv. bij enkel kleinkinderen. In dat geval is er geene behoefte aan eene plaatsvervulling »à l'effet de succéder", omdat zij allen als naasten in die klasse geopen worden, daar er geen verschil van graden is.

Dit principe wordt dan aldus toegepast:

Iemand laat twee zoons na, die beide zijne erfenis verwerpen; kinderen van die zoons zien in, dat de erfenis nog voordeelig is; gold hier nu plaatsvervulling »à l'effet de succéder", dan gold hier ook de gewone bepaling, dat men niet voor een levenden in de plaats mocht treden, en de kleinzonen zouden alzoo hunne vaders niet mogen representeeren; om nu aan die kleinzonen de erfenis toch toe te kennen met verdeeling bij staken, neemt hij eene »*représentation à l'effet de partager*" aan, waarbij de strengere vercischten en gevolgen dan achterwege blijven.

Voor ons oude recht laten de versterfrechten zich in 3 soorten verdeelen: 2)

1°. Zulke, die noch in de nederdalende, noch in de zijdlinie aan de zoogenaamde gelijke plaatsvervulling denken, maar bij gelijkheid van graden verdeeling bij hoofden bevelen.

1) Tr. des Succ. Ch. II, sect. I art. I § 4.

Deze gold volgens hem alleen in de nederdalende, niet in de zijdlinie Ch. II sect. III art. I § 1.

2) nml. in het einde der 18^e eeuw.

Zoo was het in het Oud-Aasdomsrecht en in de meeste land- en stadrechten van Gelderland.

2°. Zulke, die daarentegen de gelijke plaatsvervulling zoowel in de nederdalende, als in de zijdlinie kennen: Oud- en Nieuw-Schependomsrecht en Bergen op Zoom.

3°. Die versterfrechten, welke, de meening van Azo volgende, eene dergelijke plaatsvervulling in de nederdalende, maar niet in de zijdlinie, bevelen.

In de eerste plaats behoort hiertoe het Nieuw-Aasdomsrecht, dat in art. 11 ¹⁾ bepaalt: »In de successie van *collateralen* zal representatie geene plaats hebben in de personen en de graaden boven verhaald, zoo wanneer degeenen, die tot de successie komen, al te zamen den overledenen evenna in graade bestaan.»

Tot recht begrip van de bedoeling van art. 11 dient art. 12, dat het geval stelt van het aanwezig zijn van kinderen en kleinkinderen van broers en zusters. De kinderen van broers en zusters (aanwezige en gerepresenteerde) erven bij hoofden, de kleinkinderen representeren dan hunne ouders en erven bij staken.

Overigens behoorden hiertoe de versterfrechten van: Utrecht, Overijssel, Groningen, Drenthe, het Graafschap Cuijlenburg enz.

Simon van Lecuwen ²⁾ volgt den weg van Pothier.

1) Blondeel X § 53.

2) Censura forensis I. 3. 13. 11.

Na gewag gemaakt te hebben van de verplichting tot inbreng door de kleinkinderen van hetgeen hunne vader had mochten inbrengen, wanneer zij bij plaatsvervulling erven, zegt hij, dat enkel kleinzonen niet inbrengen, wat hunne vader had moeten inbrengen. Met een beroep op Faber en Carpzovius betoogt hij, dat zij alleen den graad en niet de persoon vertegenwoordigen, eene plaatsvervulling, die, evenals »de représentation à l'effet simplement de partager" van Pothier op enkel verdeeling bij staken neerkomt.

Voet ¹⁾, eveneens inbreng besprekende in verband met de plaatsvervulling, kent eene zoodanige gelijke plaatsvervulling niet en neemt voor dit geval dezelfde gevolgen aan, (speciaal de hier besproken inbreng door kleinkinderen van hetgeen de vader zou hebben ingebracht), als voor het geval van ongelijke graden. Alleen meent hij, en dat kan ook wel niet anders, dat die statuten, die kleinkinderen of broers- en zusterskinderen bij hoofden laten erven, in die gevallen, daar zij dan geenerlei plaatsvervulling bedoeld hebben, ook den bedoelden inbreng niet wilden voorschrijven.

Met Voet schijnt Mr. Schorer ²⁾ overeen te stemmen, die den inbreng der plaatsvervullende kleinkinderen van hetgeen hunne vader moest inbrengen vermeldende, daaraan toevoegt, »al ware het, dat zij met hunne oomen of

---

1) Commentarius ad Pandectas 37. 6. 4.

2) ad. Inl. 28. 14 n°. 8 en 9.

derzelver kinderen moesten erven; vermits het na rechten overbekend is, dat kindskinderen bij repraesentatie in hunnes voor-overledenes vaders plaats van hunnen grootvader erven."

Onze wetboeken van de negentiende eeuw maken in ieder geval aan deze onderscheidingen een einde en bepalen, dat er plaatsvervulling bestaat ook dan, wanneer alle kinderen of broers en zusters vooroverleden zijn en alleen kleinkinderen of broers- en zusters-kinderen tot de erfenis komen.

Zij maken geen gewag van twee soorten van plaatsvervulling, eene gelijke en eene ongelijke, en dus geldt in het bedoelde geval, dat de erfgenamen den erflater alle in gelijken graad bestaan, de gewone plaatsvervulling met al de vereischten daarvoor gesteld en alle gevolgen daaraan verbonden.

De enkele lezing van de artt. 889 en 891 B. W. zou kunnen doen denken, dat kleinkinderen of broers- en zusters-kinderen slechts bij plaatsvervulling kunnen erven.

De bepaling van art. 1135 alin. 2. B. W.: »Op gelijke wijze behoeft een kind, dat uit eigen hoofde de erfenis zijner grootouders beurt, niet in te brengen de door dezee aan zijne ouders gedane gift:" overtuigt terstond, dat de wet de mogelijkheid van het uit eigen hoofde erven van kleinkinderen enz. veronderstelt. Vraagt men, hoe? dan geven artt. 1105 en 1106 B. W. het antwoord.

Stel, er zijn te samen eenige kinderen (of broers en zusters); een daarvan verwerpt; komen nu de kinderen van dat kind (of van dien broeder of zuster) bij plaatsvervulling?

Neen, zegt art. 1105, het erfdeel van dengene, die de erfenis verworpen heeft, wordt door recht van aanwas verkregen door zijne medeërfgenenamen. Eerst, wanneer die verwerpende alleen erfgenaam was, vervalt het aan de nabestaanden in den volgenden graad. Bestaan er dus nevens het verwerpende kind (of broer of zuster) andere kinderen (of broers en zusters) van den overledene, dan zijn de kinderen van den verwerpenden door dezen uitgesloten. Wanneer hij nu echter is de eenige of al zijne medeërfgenenamen ook verwerpen, dan komen zijne kinderen, en natuurlijk ook die van zijne eveneens verwerpende medeërfgenenamen uit eigen hoofde en erven bij gelijke deelen

Bij de onwaardigheid is de wetgever (art. 887) minder uitgebreid en bepaalt hij zich er toe, om te zeggen, dat kinderen van een' onwaardigen, uit eigen hoofde komende, niet door de schuld van hunne ouders zijn uitgesloten; het zal echter wel niet voor eene verkeerde analogische toepassing worden uitgemaakt, wanneer men de bepalingen van artt. 1105—1106 ook hier toepasselijk verklaart ¹⁾. Wanneer dus de onwaardige de eenige in zijn graad is of alle medeërfgenenamen de erfenis ver-

1) Diephuis (56—58) IV, n°. 515.

worpen hebben, komen zijne kinderen uit eigen hoofde. Dat met het verdwijnen der plaatsvervulling ook de verdeling bij staken verdwijnt, is een gevolg van de band, door art. 893 en 899 2de lid zoo vast gelegd, dat buiten het geval van plaatsvervulling geene verdeling bij staken bestaat.

II. De plaatsvervulling van art. 892 B. W. mag niet verder worden uitgebreid, dan de woorden toelaten.

De bepaling van art. 892: »Plaatsvervulling wordt ook toegelaten in iedere erfopvolging van zijdmagen, wanneer nevens dengene, die den erflater het naast in den bloede bestaat, er nog kinderen of atkomelingen aanwezig zijn van vooroverleden broeders of zusters van eerstgemelden», is zoo duidelijk mogelijk, en behoefde waarlijk niet opgehelderd te worden door het geheel onnoodige bijvoegsel: »in welk geval, deze bij plaatsvervulling met hunne ooms of moeijen, oud-ooms of oud-moeijen, tot de erfenis gcregtigd zijn.»

Aan de bedoeling valt niet te twijfelen en voor de toepasselijkheid van dit art. behoeft men slechts te vragen: zijn zij, die zich op deze plaatsvervulling beroepen willen, descendente van broers of zusters van den naasten of de naaste bloedverwanten in de zijdlinie, die erfgenamen worden? 1)

---

1) W. P. C. F. in R. B. VI (1844) pag. 543, geeft dezelfde uitlegging en zegt: »De wetgever heeft er niet aan gedacht de plaatsvervulling toe te staan, wanneer van de naaste bloedverwanten, den erflater allen in

Aan deze uitlegging van dit art. kan men dan ook niet rechtstreeks maar slechts met een omweg ontkomen.

Mr. A. J. Zubli ¹⁾ stelt het volgende geval:

A. sterft en laat na een kleinzoon G. van zijn overgrootvader B. en een achterkleinzoon I. van dienzelfden overgrootvader B. A. G. en I. zijn afkomelingen van verschillende zoons van den respectieven grootvader en overgrootvader (B). Andere bloedverwanten zijn er niet. De ware beslissing zal dan deze zijn.

G. is natuurlijk de naaste, want hij is verwant in den vijfden graad en gaat dus voor I, verwant in den zesden graad, zoo men niet plaatsvervulling ten behoeve van I kan inroepen. De plaatsvervulling van art 889 en 891 B. W. kan hier niet toegepast worden, want we hebben hier noch met descendenten, noch met broers of zusters van den overledenen te doen.

De plaatsvervulling van art. 892 is evenmin toepasselijk, want G. is de naaste bloedverwant, en I. is een achterkleinzoon van den grootvader van G. G's vader en I's grootvader waren broers. G en I's vader waren neven (broers kinderen). I. is dus een neefs-kind van G.; maar geen broers afkomeling. Alzoo art. 892 is niet toepasselijk.

Anders Mr. A. J. Zubli. Hij stelt voorop »dat de wetgever op het oog heeft gehad, om algemeenheid in

---

gelijken graad bestaande, doch geen broers of zusters van elkander zijnde, een komt te overlijden met nalating van kinderen" etc.

¹⁾ Regt en Wet IX, 21.

het regt en de toepasselijkheid van plaatsvervulling te willen bepalen."

Dit wordt bewezen 1°. door eene uitspraak, dat de wetgever het van belang heeft geacht, dat de kinderen van eenen vooroverleden vader niet zouden worden verstoken van de voordeelen, die hij hun had overgebracht, wanneer hij geleefd had." Deze uitspraak is niets meer dan eene stelling, die onbewezen is, en in de wet aangenomen zijnde tot eene oneindige plaatsvervulling in de zijdlinie had moeten leiden.

2°. Door de vermelding der oneindige plaatsvervulling in de klasse der descendentes in de nederdalende linie, die met de zijdlinie niets te maken heeft.

Het aldus vooropgestelde beginsel der wet, is voor Mr. A. J. Zubli geheel beslissend. Maar toch heeft hij, dunkt mij, een zwaren strijd met de woorden van art. 892. Doch ook hiermede weet hij op zonderlinge wijze af te rekenen. Hij drukt op het begin van dat art.: »Plaatsvervulling wordt ook toegelaten in *iedere* erfopvolging van zijdmagen" enz., en, terwijl de wet het speciaal toegelaten geval laat volgen, komt hij, met loslating van dat toegelaten geval, tot de conclusie, dat door art. 892 plaatsvervulling wordt toegelaten in *iedere* erfopvolging van zijdmagen, wanneer de wet het niet verbiedt. Eenmaal zich nu in het hoofd gesteld hebbende, dat hij naar een verbod van plaatsvervulling mocht zoeken, komt hij op den inval of dat verbod ook soms mocht te vinden zijn in art. 890, dat zegt, dat er in de opgaande

linie geene plaatsvervulling bestaat. Deze bepaling heeft natuurlijk niets met ons geval in de zijdlinie te maken en ik zal onzen schrijver niet volgen in het betoog dat art. 890 zulk een verbod niet inhoudt.

Nu de schrijver in art. 890 geen verbod van plaatsvervulling voor ons geval vindt, komt hij tot de conclusie, dat »voor hem, die den aard der gradus cognationis der Instituten eens goed begrepen heeft,» »het willekeurige onderscheid, ten aanzien van representatie tusschen broeders-afkomelingen en ooms-afkomelingen» nimmer houdbaar is. De schrijver wordt dunkt mij genoeg bestreden door de vermelding zijner argumenten.

Ten overvloede heeft de heer Diemont Mr. Zubli's schrijven aan eene kritiek onderworpen ¹⁾.

Dat overigens de afkomelingen van broers of zusters van den naasten evenzeer bij plaatsvervulling optreden ²⁾, wanneer nevens dien naasten, nog andere in denzelfden graad, maar geen ooms of oudooms van de plaatsvervullers zijnde, medeërven, kan aan geen' redelijken twijfel onderhevig zijn.

III. *a.* de erfopvolging van art. 913 is bij plaatsvervulling.

In het algemeen berust het systeem der erfopvolging bij versterf op wettige bloedverwantschap; exceptioneel wordt aan erkende natuurlijke kinderen ten opzichte van

¹⁾ Regt en Wet IX, 220.

²⁾ Zie de Pinto, ed. 1875 II, pag. 344 en de Pinto, Adv. pag. 25—28.

hunne ouders een erfrecht toegekend, ter grootte van $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$, of het geheel, van dat deel, dat zij, wanneer zij wettig waren, zouden gekregen hebben, al naarmate er descendentes of ascendentes en broers en zusters en hunne afkomelingen of slechts bloedverwanten in verderen graad of in het geheel geene bloedverwanten bestaan.

Nu zegt art. 913 ¹⁾, dat de wettige, niet de natuurlijke afstammelingen ²⁾ van een erkend natuurlijk kind de voordeelen, genoemd in art. 910 en 912 B. W., bij voor-overlijden van dat natuurlijk kind, kunnen vorderen.

Het is waar, in art. 913 wordt gesproken van het vorderen van *voordeelen*, aan vooroverleden ouders toegekend, en spreekt hier niet van plaatsvervulling, maar het is zonder twijfel slechts eene in alle opzichten onjuiste redactie. In art. 910 spreekt de wet zelf van een erfrecht van natuurlijke kinderen en gelijk de wet wettige afstammelingen van wettige kinderen, van hunne grootouders bij plaatsvervulling laat erven, zoo ook in dit geval ³⁾, en het denkbeeld van plaatsvervulling past hier volkomen. De afstammelingen van natuurlijke kinderen treden in de plaats, graad en rechten van hunne

¹⁾ Art. 759 C. N. stemt hiermede overeen, behalve de vereischte van wettigheid der afstammelingen, die toch veelal stilzwijgend werd aangenomen, zie Rogron ad. art. Ook hij zegt: ils viennent alors, par une espèce de représentation.

²⁾ Zie P. H. Eekma, R. B. II. (1840) 330 en een vonnis der Rechtbank te Amsterdam van 10 Aug. 1852, N. R. B. II. pag. 621—628.

³⁾ Diephuis, N°. 517 en 595.

ouders. Men vergete bovendien niet, dat men anders de verdeeling in staken mist, want, indien men beweert, dat hier geene plaatsvervulling aanwezig is, dan is het een raadsel, hoe het aandeel, dat dit natuurlijk kind zou gehad hebben, onder afstammelingen in verderen of wel ongelijken graad zou moeten verdeeld worden.

Ja wat meer is, men zal bij het laten varen der plaatsvervulling moeten beweren, dat wettige kleinkinderen van een natuurlijk kind, hoofd voor hoofd onder elkaar het deel erven, dat hun grootvader (des erflaters natuurlijk erkend kind) zou geerfd hebben; en ook, dat het kind het kleinkind uitsluit enz. Het is waar, door het niet noemen van de plaatsvervulling, laat de wet ons in duister, maar voor het dilemma geplaatst, van of plaatsvervulling of verdeeling bij hoofden en uitsluiting van den verderen door den naderen, verkies ik de plaatsvervulling, die ongetwijfeld in de bedoeling der wet ligt.

Eenmaal aangenomen, dat wij in art. 913 in het algemeen met plaatsvervulling te doen hebben, doet zich de vraag voor: Is het mogelijk, dat deze wettige afkomelingen van natuurlijke kinderen, wanneer bijv. alle wettige kinderen van het natuurlijk kind verwerpen of onwaardig zijn, evenals dat bij geheel wettige bloedverwantschap het geval is, uit eigen hoofde opkomen? Ik geloof het wel, niet om de reden ¹⁾, die Prof. Diephuis

---

¹⁾ Zie Diephuis deel IV N°. 596.

daarvoor opgeeft: dat niemand bij plaatsvervulling wordt toegelaten, die niet, bij gebreke van nadere bloedverwanten, ook uit eigen hoofde zou worden toegelaten: want deze regel zie ik nergens in de wet uitgedrukt 1) en het zou volstrekt niet onmogelijk of onjuridisch zijn, iemand het aan meerdere vereischten onderworpen en met soms nadeelige gevolgen verbonden plaatsvervullingsrecht te verleenen en deenzelfden het erfrecht uit eigen hoofde te ontzeggen: in casu ware het zeer denkbaar, aan wettige kinderen van natuurlijke kinderen het recht te verleenen, de plaats van hun' vader te vervullen, omdat daartusschen geene onwettige geboorte ligt, en hun een zelfstandig erfrecht te weigeren, omdat tusschen hen en den erflater wel eene onwettige geboorte ligt.

Toch kom ik met Prof. Diephuis tot hetzelfde resultaat en ken hun een zelfstandig erfrecht in dit geval toe.

1°. omdat art. 1106 de eenige bepaling is, waaraan iedere erfgenaam, die bij plaatsvervulling zou geërfd hebben in het geval van vooroverlijden, nu hij bij verwerping dat recht niet kan laten gelden, zijn recht van zelfstandig erfgenaamschap ontleent. Geene andere plaats onzer wet staat hem daarvoor ten dienste. In deze eenige bepaling nu wordt geene onderscheiding gemaakt ten

---

1) Wanneer later als vereischte voor plaatsvervulling gesteld wordt: dat de plaatsvervuller erfgenaam van den erflater moet kunnen zijn, dan is dit geheel wat anders, dan te beweren, dat hij *uit eigen hoofd* erfgenaam van den erflater moet kunnen zijn.

opzichte van hen, die een' natuurlijk erkend kind of een wettig kind als hunnen vader zouden representeeren en, waar de wet niet onderscheidt, staat het ons ook niet vrij.

2°. omdat de wet elders doet zien, dat het gebrek in de bloedverwantschap (onwettige geboorte) niet absoluut het erven uit eigen hoofde in den weg staat, zooals blijkt uit de bespreking van het volgende punt.

b. de erfopvolging van art. 920 geschiedt uit eigen hoofde.

Het natuurlijk erkend kind erft van bloedverwanten van zijn hem erkend hebbenden vader of moeder in het algemeen niet 1), omdat tusschen dat kind en die bloedverwanten door die erkenning, geene burgerlijke betrekkingen geboren worden (art. 335). De betrekking tusschen den vader en de wettige kinderen van zijn natuurlijk kind achtte de wet sterk genoeg 2), om die wettige kinderen steeds de plaats hunner natuurlijke ouders te laten vervullen; de betrekking echter tusschen bloedverwanten van den natuurlijken vader en het natuurlijk kind werd zoo zwak geoordeeld, dat zij over en weer elkaar slechts beërven, indien anders de inbezitting door den staat zou plaats hebben. Wanneer bloedverwanten van den erkend hebbenden vader of moeder sterven, nalatende noch bloedverwanten in den graad, waarin men erven mag, noch echtgenoot, komt het na-

1) Noch uit eigen hoofde, noch bij plaatsvervulling, art. 919 B. W. zie ook P. II. Eekma R. B. II (1840) 330.

2) Zie Diephuis deel IV. No. 516 Schüller ad art. 889.

tuurlijk kind: dan wordt voor hem eene afzonderlijke klasse tusschen den echtgenoot en den staat gemaakt; hij erft uit eigen hoofde, hij oefent geenszins de rechten uit, die zijn vader zou gehad hebben, want deze zoude reeds veel eerder met andere erfgenamen geerfd hebben. Evenzoo, wanneer het natuurlijk kind overlijdt en noch afstammelingen, noch ouders, noch natuurlijke broers of zusters of hunne afstammelingen, noch echtgenoot achterlaat, dan komen voor de inbezitstelling door den Staat de bloedverwanten van den erkend hebbenden vader of moeder of, bij erkenning door beiden, ook de bloedverwanten van beiden.

Hierbij doet zich nog eene vraag omtrent plaatsvervulling voor: Stel, dat het natuurlijk kind is vooroverleden en een der bloedverwanten van den vader van het natuurlijk kind moet beerfd worden; erven nu wettige descendentes van dat natuurlijk kind, of gaat de staat voor? Erven de descendentes, hoe erven zij dan? Het strookt dunkt mij niet met de bedoeling der wet om den Staat, in dat geval voor te laten gaan. Maar zoo de descendentes erven, dan moeten, dunkt mij, de gewone regelen van plaatsvervulling van artt. 889, 891 en 892 B. W. in acht genomen worden. Dit strookt dan ook met den in de wet neergelegden regel, dat een wettig kind zijn vader, die een natuurlijk kind is steeds mag representeren.

Evenals bij de bespreking van art. 913, is het mij hier onmogelijk te denken, dat in dit geval de regel,

dat de nadere den verderen uitsluit, zou moeten herleven en dat de verdeling bij staken zou vervallen.

Evenzoo zullen in het omgekeerde geval, wanneer bloedverwanten van den natuurlijke vader, van het natuurlijk kind erven, die regelen moeten in acht genomen worden.

c. Er bestaat plaatsvervulling in het terugvorderingsrecht van art. 918. B. W.

Het art. zegt: In geval van vooroverlijden der ouders van een natuurlijk kind, hetwelk geene nakomingschap heeft nagelaten, keeren de goederen, welke hetzelfde uit de nalatenschap der ouders verkregen heeft, indien die goederen nog in natura in den boedel aanwezig zijn, tot de wettige afstammelingen van zijnen vader of zijne moeder terug;" enz. »Alle de overige goederen gaan over tot de natuurlijke broeders of zusters, of tot hunne wettige nakomelingen."

Art. 766 C. N. had in plaats van »tot de wettige afstammelingen van zijnen vader of zijne moeder" de woorden »aux frères ou soeurs légitimes."

Deze redactie is geheel onjuist en de onze veel beter, want een natuurlijk kind kan geen wettige broers of zusters hebben, maar nu had men ook niet moeten spreken van *natuurlijke broers en zusters*, want ook deze woorden drukken de bedoeling niet duidelijk uit, en behoorden omschreven te worden op deze wijze: Alle de overige goederen gaan over tot hen, die met den erflater door denzelfden vader of dezelfde moeder als natuurlijke kinderen erkend zijn.

Wanneer men nu vraagt of er plaatsvervulling in dit terugvorderingsrecht bestaat, dan is de beslissing voor het Fransche recht veel gemakkelijker dan voor het onze. Immers men kan daar zeggen: plaatsvervulling is een begrip door de wet toegepast bij erfrecht, bij erfporties, en die erfporties zijn van nature zoo verschillend van een terugvorderingsrecht van bepaalde goederen, dat men een begrip van plaatsvervulling daarop niet kan toepassen, wanneer de wet dat niet uitdrukkelijk bepaalt. Men kan dan zeggen, kent de wet het alleen toe aan »frères ou soeurs légitimes," we voelen geen vrijheid om het uit te breiden tot de afstammelingen van deze. Deze redeneering zou ik voor het Fransche recht volkomen juist achten; voor het onze brengen de woorden »wettige afstammelingen" eene verandering in de positie der vraag ¹⁾.

Te beweren, dat door afstammelingen alleen bedoeld zijn de wettige kinderen van den vader of de moeder van het natuurlijk kind, gaat in ons recht niet aan. Kleinkinderen en verdere descendentes moeten er onder begrepen zijn. Dan staat men weer voor dit dilemma, of bij dit terugvorderingsrecht sluit de verdere den naderen uit en moet het teruggevorderde hoofd voor hoofd worden verdeeld, als er enkel kleinkinderen of achter-

---

¹⁾ Zie Regt en Wet VI 345—347, waar, hoewel weifelend, voor ons recht plaatsvervulling in dit terugvorderingsrecht wordt aangenomen.

kleinkinderen enz. zijn, of de gewone plaatsvervulling behoort te worden aangenomen.

Ik meen dan tot plaatsvervulling te moeten besluiten.

Deze meening wordt m. i. versterkt door de ratio legis van art. 918. De wetgever beschouwde, hoewel het erfrecht van natuurlijke kinderen erkennende, dit toch als eene soort van nadeel voor de wettige kinderen van dien natuurlijke vader. Deed zich nu het geval voor, dat dit natuurlijk kind stierf, zonder descendanten of ouders achter te laten, en zou zijne erfenis overgaan tot de natuurlijke kinderen van denzelfden vader of dezelfde moeder, dan greep de wet deze gelegenheid aan om dit nadeel zooveel mogelijk te herstellen. Wie heeft nu dit nadeel geleden? niet alleen de kinderen van dien vader, ook de kleinkinderen, die ook in de erfenis van hunnen vader zooveel minder gevonden hebben, als deze nadeel geleden heeft.

Behalve dan de strikte uitlegging der wet, dringt ook de ratio legis mij tot het aannemen der plaatsvervulling.

IV. Plaatsvervulling heeft niet plaats ten opzichte eener testamentaire dispositie, wanneer de geroepen erfgenaam voor den erflater overlijdt.

De reden dezer uitspraak is natuurlijk deze, dat plaatsvervulling bij de erfopvolging bij versterf (B. II tit. XI) wordt behandeld en bij het testamentair erfrecht B II tit. XII) zelfs niet genoemd wordt.

Zij, die voor de toepassing bij testamentair erfrecht

pleiten, gevoelen dit en zeggen, dat opschriften boven titels en afdeelingen niet veel bcteekenen, en bovendien, dat in den titel over erfopvolging bij versterf meer artikelen zijn, die op het testamentair erfrecht stilzwijgend toepasselijk geacht moeten worden, bijv.: 877, 880 1ste en 2de lid, 881—883, 886, 893—896. 1)

Ik antwoord met D. V 2). Art. 877. »Erfopvolging heeft alleen door den dood plaats» is herhaald in art. 922 3) door de woorden »dat na zijnen dood zal geschieden», 880 1ste en 2de lid en 881—883 zijn herhaald of toepasselijk verklaard in 1002 en 1003, art. 388 is herhaald in 946. Dat art. 893—895 bij testamentair erfrecht toepasselijk zouden zijn, is eene onloochenbare *petitio principii*. Artikel 896 heeft zonder twijfel niets met het testamentair erfrecht te maken.

Zoo blijft er dan van de stilzwijgende toepasselijkheid dier artikelen niets over: maar, al ware er bewezen, dat eenige artt. van de erfopvolging bij versterf stilzwijgend toepasselijk waren op testamentair erfrecht, dan bewijst dat niet, dat alle artt. van het eene daarom toepasselijk zijn op het andere.

Men gevoelt dit en maakt er eene kwestie van testaments-interpretatie van en beweert dan, dat testamenten

---

1) Zie Regt en Wet VI 44—54.

2) Regt en Wet VI. 576—577.

3) Een schrijver in Opm. en Med. VI. 125, denkt over de herhaling van dit art. evenzoo.

uitgelegd moeten worden naar de regelen van de erfopvolging bij versterf. Waarom?

1°. art. 921 schaft den regel »*nemo paganus pro parte testatus, pro parte intestatus heredes relinquit*'' af, en daarom mag men aannemen, dat de regelen van erfopvolging ab intestato aanvullen en uitleggen die bij testament.

In de afschaffing van den gemelden regel zie ik het bewijs, dat beide soorten van erfopvolging thans naast elkaar kunnen bestaan, maar de uitlegging van elke soort blijft op zichzelf.

2°. De beraadslagingen over art. 921 zouden duidelijk maken »dat de strekking van dat artikel zich niet eenvoudig bepaalt tot eene wetsbepaling omtrent het caducerende gedeelte eener testamentaire dispositie, maar ook betrekking heeft op de wijze van uitlegging.'' De schrijver haalt de bedoelde woorden niet aan, en het is mij niet gelukt bij Voorduin 1) iets dergelijks te vinden.

3°. Erfopvolging bij versterf is de regel, dus moet die uit het testament daarnaar worden uitgelegd. Deze conclusie komt mij niet juist voor.

4°. Plaatsvervulling doet treden in de plaats, de graad en de *rechten* enz. Wat zou rechten wel beteekenen, zoo het niet aanduidde, dat men in plaats van een bij testament ingestelden erfgenaam kon opkomen?

Deze uitlegging van het treden in de rechten is zeker

---

1) IV. bl. 47.

vreemd. De beteekenis daarvan moet toch in de eerste plaats in de erfopvolging bij versterf gezocht worden, al mocht plaatsvervulling ook wel in het testamentaire erfrecht toepasselijk zijn. Zoo men in de medegedeelde motieven wellicht nog iets aannemelijks mocht vinden, bedenke men, dat art. 929 bij testamenten volledige macht tot substitutie geeft. Heeft de erfplater daarvan geen gebruik gemaakt, dan moet men het er wel voor houden, dat hij geen plaatsvervulling in het geval van vooroverlijden gewild heeft 1).

Plaatsvervulling blijft dus beperkt tot het intestaat-erfrecht. Echter met uitzonderingen.

1°. Is er een uiterste wil gemaakt ten voordeele der naaste bloedverwanten of het naaste bloed, zonder verdere aanduiding, dan, zegt art. 924 B. W., wordt deze geacht gemaakt te zijn ten voordeele der door de wet geroepen erfgenamen 2). Dan moet natuurlijk ook de plaatsvervulling in acht worden genomen. Deze uitzon-

1) Mr. Dav. H. Levyssohn in Themis 1849 pag. 381—383 en een schrijver in Opm. en Med. VI. 123 komen tot dezelfde conclusie. Evenmin als laatstgenoemde stem ik echter met Mr. Levyssohn's redenen in, bepaaldelijk niet met deze: »Wanneer de wet in art. 888 van regten spreekt dan bedoelt zij geene andere, dan de bij den vertegenwoordigde verkregene en door hem achtergelatene regten». Hoe hij dat rijmt met het door hem erkende principe, »dat de plaatsvervuller slechts treedt in die regten, die de overledene zou gehad hebben, ware hij in leven gebleven» is mij een raadsel, ook na het lezen der toelichting.

2) Evenzoo Mr. Dav. Levyssohn in Themis 1849, blz. 385—387, geval a. Zie L. N. art. 662 voor erfstelling en art. 746 voor fideicommissen. In dit laatste art. wordt uitdrukkelijk plaatsvervulling vermeld.

dering is slechts schijnbaar, want eene uiterste wil, die alles aan de erfopvolging bij versterf overlaat, is eigenlijk geene testamentaire dispositie.

Hetzelfde heeft plaats, wanneer de erflater expressis verbis plaatsvervulling inroept; maar dan is men ook gebonden aan de geheele wettelijke regeling der plaatsvervulling. Op dien grond werd, en m. i. te recht, aan een natuurlijk kind in zulk een geval het plaatsvervullingsrecht ontzegd 1). Dezelfde beslissing werd door het Bestuur der registratie en domeinen gegeven, wanneer men tot erfgenamen stelt: »*de bloedverwanten, die daartoe volgens de wet zullen worden bevonden gerechtigd te zijn*” 2); of »*die personen, welke de wet als erfgenamen zijner nalatenschap zou roepen*” 3); of eenige erfgenamen stelt met de bijvoeging: »*indien van deze mogten overleden zijn aan deszelfs familie*” 4). In al deze gevallen beval genoemd Bestuur verdeling bij staken, dus toepassing der plaatsvervulling, volgens de wet, het eenige middel daartoe.

Ten onrechte, mij dunkt, beval hetzelfde Bestuur verdeling bij hoofden, wanneer voor de helft waren ingesteld: »*de erfgenamen ab intestato van haren overleden echtgenoot*” 5).

---

1) Regts-Bijbl. II (1852) pag. 621 vg.

2) P. W. 5454.

3) P. W. eodem.

4) P. W. 5455.

5) P. W. 5119.

2°. Eene ware uitzondering wordt door de wet zelve gemaakt, nml. bij eene erfstelling over de hand ten voordeele van kleinkinderen, of afstammelingen van broers en zusters. Laat de bezwaarde erfgenaam kinderen en kinderen van vóóroverleden kinderen na, dan komen deze laatste bij plaatsvervulling. Art. 1022 B. W.

Bij het fideicommissum residui (art. 928 B. W.) is dit niet geschied, maar alleen macht tot substitutie der kinderen van den verwachter verleend. In art. 1022 B. W. is het eene bevolenc plaatsvervulling, in art. 928 is het eene toegestane substitutie.

Dus bestaat er een dubbel onderscheid.

Hiermede meen ik het terrein der plaatsvervulling, de gevallen, waarin zij moet worden toegepast, te hebben aangewezen.

HOOFDSTUK II.

HET WEZEN VAN, DE VEREISCHTEN VOOR EN DE GEVOLGEN VAN DE PLAATSVERVULLING.

Afdeeling I. Het wezen der plaatsvervulling.

Nadat de gevallen zijn aangewezen, waarin ons B. W. plaatsvervulling beveelt, hetzij uitdrukkelijk, hetzij door het verband met andere bepalingen, is het in de eerste plaats noodzakelijk, het begrip, het wezen der plaatsvervulling speciaal voor ons recht vast te stellen.

Tot uitgangspunt voor het opsporen van het wezen der plaatsvervulling, neem ik de woorden van Prof. Opzomer 1): »Bij ons is met ronde woorden de leer der vertegenwoordiging gehuldigd. Maar in welken zin? Zóó, dat het repræsentatierecht met de *erfbevoegdheid*, of zóó, dat het alleen met het *erfdeel* in verband wordt gebracht?»

Het schijnt Prof. Opzomer niet mogelijk, deze vraag

---

1) Het B. W. IV 164—165.

met zekerheid te beantwoorden. Het moge vermetel schijnen, na deze verklaring nog eene oplossing der vraag te beproeven, maar een onderzoek naar het wezen der plaatsvervulling is onmisbaar voor de beslissing van eenige kwestien omtrent de daarvoor te stellen ver-
cischen en de daaraan te verbinden gevolgen.

Bij dat onderzoek kom ik tot de conclusie: dat door onzen Wetgever, hetzij dan willens of onwillens, eene plaatsvervulling ook voor de *erfbevoegdheid* is opgenomen.

Daartoe word ik geleid door de volgende overwe-
gingen:

1°. Art. 888 B. W. spreekt van »het treden in de plaats, in den graad en de regten van dengene, die vertegenwoordigd wordt." Ware hier sprake van plaatsvervulling enkel voor het *erfdeel*, van wettelijke substitutie, zooals Prof. Opzoomer het noemen wil, dan zou de wetgever hebben kunnen volstaan met te zeggen, dat men treedt in de plaats en in den graad, die door een ander werd ingenomen, en wilde hij er het treden in de rechten bijvoegen, dan had hij moeten laten volgen: *verbonden aan dien graad en aan die plaats*. Uit de woorden: *regten van dengene, die vertegenwoordigd wordt*, blijkt nu, dat die rechten aan eene persoon zijn verbonden.

2°. De artt. 888 en 895 B. W. spreken van het vertegenwoordigen van eene persoon; deze uitdrukking kan niet te pas komen bij de wettelijke substitutie.

Immers iemand, die bij gewone testamentaire substitutie is ingesteld, erft, omdat de vóór hem ingestelde persoon ontbreekt; hij heeft met deze persoon alleen in zooverre iets te maken, als hij, om zijn erfrecht aan te toonen, het bewijs moet leveren, dat die andere, welke hem zou moeten voorgaan, ontbreekt. Wanneer hij nu dat bewijs levert en aantoot, dat hij door het ontbreken van dien andere gerechtigd is, moet hij dan daarom gezegd worden dien andere te vertegenwoordigen? Geenszins; uit de verplichting van zulk een bewijs kan nooit eene betrekking van vertegenwoordigde en vertegenwoordiger ontstaan. De door de wet gebruikte term *vertegenwoordigen* sluit dus iedere gedachte aan wettelijke substitutie uit. Wellicht verklaart iemand het *vertegenwoordigen* door er aan toe te voegen, (hetgeen de wet zelve ondertusschen nergens doet) »*ten opzichte van het erfdeel.*» Door deze bijvoeging zou niet veel gewonnen worden; want het is m. i. onloochenbaar, dat men iemand niet kan vertegenwoordigen ten opzichte van een erfdeel. Men kan iemand wel vertegenwoordigen in zekere betrekkingen, en dan blijft de vertegenwoordiging tot deze beperkt; zoo vertegenwoordigt een mandataris, die voor een aandeelhouder in eene vergadering optreedt, den mandans ten opzichte der betrekkingen, waarin deze tot de maatschappij staat, maar binnen dien kring vertegenwoordigt hij de gansche persoonlijkheid van den mandans en is hij onderworpen aan alle eigenschappen, waardoor zijn mandans meer-

dere of mindere bevoegdheid verkrijgt. Hoe ook bezien, het woord *vertegenwoordigen* sluit steeds in, dat de vertegenwoordiger niet alleen de hoegroothed van zijn recht, maar ook zijne bevoegdheid tot uitoefening van dat recht aan die vertegenwoordiging ontleent. Wanneer de wet dus spreekt van vertegenwoordiging van eene persoon, dan moet zij doen denken aan plaatsvervulling ook ten opzichte der *erfbevoegdheid*, want vertegenwoordiging enkel ten opzichte van een *erfdeel* is een begrip, dat zich zelf weerspreekt.

Dat het woord *vertegenwoordigen* het recht geeft om aan plaatsvervulling voor de *erfbevoegdheid* te denken, erkent Prof. Opzoomer ¹⁾ zelf in deze woorden:

»Had onze wetgever de ware theorie gekend, hij had nooit van vertegenwoordiging gesproken.»

Is het waar, dat de wetgever de ware theorie (die van plaatsvervulling voor het erfdeel) niet gekend heeft, dan doet dit reeds vermoeden, dat de andere theorie (die van plaatsvervulling ook voor de erfbevoegdheid) in de wet is opgenomen.

3°. De wet stelt in art. 1135 inbreng door de kleinkinderen van hetgeen aan hunne ouders door hunne grootouders is geschonken afhankelijk van de plaatsvervulling. Deze bepaling stemt overeen met een begrip van plaatsvervulling voor de *erfbevoegdheid*, maar strijdt geheel en al met dat van plaatsvervulling alleen voor het *erfdeel*.

¹⁾ Het B. W. IV pag. 164, noot 5.

Inbreng toch heeft met het erfdeel niets te maken en de verplichting tot eventueelen inbreng, die uit de schenking ontstaat, kan wel op een ander overgaan door vertegenwoordiging van de daartoe verplichte persoon, maar nooit door eene zoogenaamde vertegenwoordiging alleen ten opzichte van het erfdeel.

4°. Art. 894 B. W. bepaalt, dat men voor een levende niet in de plaats mag treden.

Hadden wij hier te doen met eene plaatsvervulling alleen voor het *erfdeel*, welke grond is er dan aan te voeren, om aan kinderen van een levende, die door onwaardigheid, verwerping of onterving niet tot de erfenis komt, het plaatsvervullingsrecht te ontzeggen? In al deze gevallen toch heeft de vertegenwoordiger bij plaatsvervulling alleen voor het erfdeel of bij wettelijke substitutie met de persoon van den vertegenwoordigde niets te maken en het zou dan geen verschil moeten maken of hij, die anders genoten zou hebben, door den dood ontbreekt, of leeft, maar onder zulke omstandigheden, dat zijn erfrecht wordt te niet gedaan. Ook in het laatste geval zou hij moeten geacht worden als erfgenaam te ontbreken. Het ontbreken, door welke omstandigheden dan ook veroorzaakt, zou steeds voldoende moeten zijn om de plaats van den ontbrekende ten opzichte van het erfdeel te vervullen.

Hoeveel wint de bepaling, dat men niet voor een levende in de plaats mag treden, in juistheid, wanneer ik mag aannemen, dat de wetgever aan eene

plaatsvervulling ook voor de erfbevoegdheid, aan eene vertegenwoordiging van eene persoon heeft gedacht! Dan immers kan men door de plaats van iemand, die leeft, maar onwaardig is, te vervullen geene erfbevoegdheid verkrijgen, omdat de vertegenwoordigde zelf geene erfbevoegdheid had. Dan ontnemt de wet het plaatsvervullingsrecht, omdat het, hoewel toegestaan, op niets zou uitloopen, daar de vertegenwoordiger in rechten zou treden, die terstond zouden blijken niet te bestaan 1). Evenzoo is dan de bepaling, dat men de plaats van een verwerpende niet kan vervullen, slechts eene erkenning van de natuur der zaken, want hoe zou men erfbevoegdheid ontleenen aan hem, die zijne erfbevoegdheid door zijne eigene daad heeft te niet gedaan 2)?

Hetzelfde geldt dan voor onterving. Hoe zou men erfbevoegdheid ontleenen aan hem, wiens erfbevoegdheid door den erflater door onterving is te niet gedaan?

4°. Prof. Opzoomer zegt zelf 3): »Repraesentatierecht

---

1) Niet weinig word ik in deze meening versterkt door hetgeen Voorduin ad. art. 894 mededeelt. Eenige leden hadden gewenscht, dat de kinderen wel de plaats van een onwaardige zouden kunnen vervullen. Toen antwoordde de Regeering o. a. »dat deze plaatsvervulling aan de kinderen in geenen deele zou baten, omdat zij in dat geval iemand zouden vertegenwoordigen, die, uit hoofde van onwaardigheid, van de erfenis is uitgesloten, en derhalve in diens plaats komende, geen meerder regt dan hun voorganger zouden hebben».

Hier spreekt de Regeering dus van eene plaatsvervulling ook voor de erfbevoegdheid.

2) Zie ook Rogron ad. art. 744 C. N.

3) Het B. W. IV pag. 165 noot 1.

alleen voor het erfdeel is een theoretisch wanbegrip”.

Welnu, als dan zooveel ons wijst op eene plaatsvervulling ook voor de *erfbevoegdheid*, moet er wel eene gewichtige reden bestaan om desnietteenstaande eene plaatsvervulling alleen voor het *erfdeel* aan te nemen.

Het eenige, wat Prof. Opzoomer aanleiding geeft, om aan eene plaatsvervulling alleen voor het erfdeel te denken, is het eerste deel van art. 895 B. W. »Een kind ontleent niet aan zijne ouders het regt om hen te vertegenwoordigen”.

Op zich zelve beschouwd kan deze uitspraak wellicht gewichtig schijnen, brengt men haar echter in verband met de volgende zinsnede »en men kan zelfs dengene vertegenwoordigen, wiens boedel men niet heeft willen aanvaarden”, dan blijkt, dunkt mij, dat de beteekenis van de eerste woorden, die in art. 744 2de gedeelte van den C. N. niet gevonden werden, geene andere kan zijn dan deze: het plaatsvervullingsrecht in de grootouderlijke nalatenschap is geen bestanddeel van de ouderlijke; men ontleent het niet aan de erfenis dier ouders en daarom kan men dan ook dengene vertegenwoordigen, wiens erfenis men niet heeft willen aanvaarden.

Daar de woorden van art. 895 B. W. eene veel meer absolute beteekenis schijnen te hebben, ben ik verplicht van deze uitlegging eenige nadere rekenschap te geven.

Wanneer Prof. Opzoomer 1) zegt, dat wij omtrent de

---

1) Het B. W. IV pag. 165.

beteekenis van het eerste deel van art. 895 B. W. in het onzekere zijn, dan doelt hij allicht op een opstel in de Nieuwe Bijdragen voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving 1) door Mr. S. M., dat ik op eene enkele nader aan te wijzen uitzondering na gaarne zou onderschrijven; de hoofdpunten van dit schrijven moeten hier tot verduidelijking der bedoeling van art. 895 B. W. worden besproken.

Mr. S. M. vraagt: zoo het kind het plaatsvervullingsrecht niet aan zijne ouders ontleent, aan wien of waaraan ontleent het dit dan?

Vele door hem aangehaalde schrijvers antwoorden eenparig: aan de wet. Dit nu spreekt van zelf, want ieder recht ontleent men eigenlijk aan de wet. Iedere erfgenaam ontleent zijn recht aan de wet; iedere erfgenaam ab intestato doet dat onmiddclijk, iedere erfgenaam ex testamento middclijk.

Verder wijst de schrijver er op, dat de Fransche juristen de uitdrukking van het eerste deel van art. 895 B. W., hoewel die niet in hunne wet voorkwam, gebruikten, doch zeer onvoldoende motiveerden.

Toullier 2) bijv. beweert zonder verder bewijs, dat in het Romeinsche recht de kinderen het plaatsvervullingsrecht niet aan hunne ouders, maar aan de wet ontleenden, en laat dan volgen: »Il faut donc poser en prin-

1) Deel XIII (1863) pag. 124—143.

2) IV N°. 185 en 186.

cipe, que les enfants, qui succèdent avec des parents plus proches du défunt, comme aurait fait leur père, ne tiennent point ce droit de celui-ci, et ne représentent point sa personne; c'est un droit, qui leur est propre et qu'ils ne tiennent que de la loi." Evenzoo wordt dan in N°. 199 met bijna dezelfde woorden, als die van ons art. 895 gezegd: »celui, qui vient par représentation, n'en succède pas moins jure suo: ainsi on peut représenter celui à la succession du quel on a renoncé."

Hiermede wordt de stelling, dat men het plaatsvervullingsrecht niet aan zijne ouders ontleent, natuurlijk geenszins bewezen.

Demolombe 1) zegt eveneens, dat men het plaatsvervullingsrecht alleen aan de wet ontleent, en laat dan volgen: »Et de quel autre pourrait-il donc les tenir? Du représenté? Mais le représenté est mort avant l'ouverture de la succession, et il n'y a jamais eu lui même aucun droit!"

Uit deze redeneering blijkt wel, dat plaatsvervulling doet treden in rechten, die de vertegenwoordigde niet heeft gehad, maar zou gehad hebben, doch geenszins, dat men het plaatsvervullingsrecht niet aan diens persoon ontleent.

Een voorbeeld, hoe men, bij het vasthouden aan den letterlijken zin van het eerste deel van art. 895 B. W., het aan de ouders ontleenen van het representatierecht

1) XIII, N°. 394.

vruchteloos tracht te ontkomen, vindt men bij Prof. Diephuis 1), waar hij zegt: »Niet als erfgenaam, zelfs niet alleen als kind van zijne ouders, treedt men in de plaats en den graad van deze, maar als bloedverwant van den erfflater door tusschenkomst van die ouders." Men moet ook wel steeds tot die ouders terug keeren; wanneer men toch optreedt als bloedverwant, dan wordt in de eerste plaats de vraag gesteld, hoe men bloedverwant is, en zoo komt men weer tot die ouders, een schakel, die niet gemist kan worden. Zoo ligt de conclusie voor de hand, dat men het plaatsvervullingsrecht wel degelijk aan zijne ouders ontleent. Aan de wet ontleent men alle rechten, maar het is de vraag, waarom de wet het plaatsvervullingsrecht verleent. Zij doet dit wegens de bloedverwantschap tusschen vertegenwoordiger en vertegenwoordigde. De vertegenwoordiger ontleent dus zijn plaatsvervullingsrecht aan zijne ouders, omdat de wet bij het verleenen daarvan juist op de bloedverwantschap het oog had.

Zoo tracht Mr. S. M. te bewijzen, dat het eerste deel van art. 895 B. W. in letterlijken zin een onwaarheid is, die men getracht geeft tot eene »wettelijke waarheid" te verheffen. Maar hoe kwam de wetgever er nu toe, om de thans besproken woorden in de wet op te nemen? Bij de beantwoording dezer vraag kan ik het met Mr. S. M. niet geheel eens zijn.

---

1) Deel IV. N°. 513.

Omtrent de bepaling van art. 895 B. W. 2de deel 1) zegt de genoemde schrijver 2), dat zij aanleiding geeft »om aan te nemen, dat de wetgever hier eene exceptie heeft willen daarstellen op datgene, wat anders volgens de gewone regelen van de gevolgen eener verwerping zoude moeten plaats vinden. Dan immers zoude eene verwerping der nalatenschap hebben moeten te wege brengen eene verwerping van alle regten, 't zij actuele, 't zij toekomstige, die aan de ouders uit eenigen hoofde mogten kunnen toekomen. Dat nu heeft de wetgever niet gewild. Hij heeft de verwerping willen beperken tot de actuele, doch niet willen uitstrekken tot nalatenschappen, die de gerepresenteerde in het verschiet had, doch waarop hij nog geen reëel regt bezat. Van daar de uitzondering op den regel, of, zoo men liever wil, eene bijzondere bepaling in art. 744 C. N. laatste alinea, hoe de wetgever dit punt, 't welk alligt een twistappel kan worden, wil geregeld hebben.»

Tengevolge van de verwerping der erfenis van de ouders zou dus volgens hem overeenkomstig algemeene regelen ook het plaatsvervullingsrecht in de grootouderlijke nalatenschap moeten vervallen zijn. Dit stem ik geenszins toe. Tot eene erfenis kan wel behooren een recht op eene toekomstige zaak, maar geen toekomstig recht. Eigenlijk bestaan er geene toekomstige rech-

---

1) Zie C. N. art. 744 alinea 2.

2) t. a. p. pag. 136.

ten, en wat men zoo mocht willen noemen, is niets anders, dan de mogelijkheid van het ontstaan van een recht: deze mogelijkheid zal toch bezwaarlijk als een bestanddeel eener erfenis worden aangenomen. Zoo is het met een recht op eene nog niet opengevallene erfenis: een recht op eene erfenis ontstaat eerst door den dood en het bestaan der door de wet vereischte bloedverwantschap: een recht op eene erfenis is dus noch een actueel, noch een toekomstig recht, zoolang de erfenis nog niet is opengevallen, en kan voor dien tijd ook nooit geacht worden, een bestanddeel eener andere erfenis te zijn.

Ziedaar het verschil tusschen Mr. S. M. en mij over de beteekenis van het tweede deel van art. 895 B. W. Volgens hem is het eene uitzondering op de algemeene regelen, volgens mij is het geheel in overeenstemming met deze. De cisch, dat voor plaatsvervulling in de grootouderlijke nalatenschap aanvaarding der ouderlijke noodig is, mag onverdedigbaar genoemd worden en de wetgever had dus het geheele art. vcilig achterwege kunnen laten, maar hij schreef de bepaling, omdat hem bekend was, dat die aanvaarding vroeger door juristen als vereischte was gesteld.

Uit dit verschil vloeit een ander voort omtrent het eerste deel van art. 895 B. W. Volgens Mr. S. M. ¹⁾ dacht de wetgever daardoor het tweede deel duidelijker

---

1) t. a. p. pag. 142.

te maken, nam de uitspraak der Fransche juristen over en trachtte eene onwaarheid tot eene »wettelijke waarheid'' te verheffen.

Ik stem dat toc, als men die bepaling letterlijk opvat: maar met een weinig goeden wil kan zij zoo opgevat worden, dat zij eene gezonde, zij het dan ook zeer eenvoudige beteekenis heeft.

De bedoeling van het eerste deel van art. 895 B. W. blijkt noch uit Asser, noch uit Voorduin; men verkeert hier dus op het terrein van gissingen en, zoo het mij vergund is er eene te maken, dan is het deze; de wetgever meende, dat het tweede deel van meergenoemd art. gemotiveerd moest worden: het motief lag, zoo als ik heb trachten te betoogen, voor de hand: de mogelijkheid van het ontstaan van een recht op de grootouderlijke nalatenschap kan nooit een bestanddeel van de ouderlijke zijn: men kan dus de ouderlijke verwerpen en in de grootouderlijke bij plaatsvervulling optreden 1).

---

1) De C. N. motiveerde de bepaling van art. 744 alinea 2 niet, maar de Code civil suivi de l'Exposé des motifs, Paris 1819—1821, doet toch het motief kennen uit 2 rapporten. Het eene van Chabot de l'Allier (IV pag. 190) bevat: »Ce n'est pas la *volonté* du représenté qui la lui donne. C'est la disposition de la loi; l'homme ne peut transmettre ses droits qu'à celui qui lui succède, mais la représentation n'est pas une *transmission*».

Het andere van Siméon (IV. 239) zegt: »La raison en est qu'on ne représente pas un défunt dans une succession où il serait appelé, s'il était vivant, parce qu'on est son héritier; car comme tel on n'aurait aucun droit sur une succession ouverte après son décès. On le représente, parce qu'on prend sa place dans la famille. On remplit le degré, qu'il eut occupé. Ce droit est un droit de parenté, que l'on tient du sang; ce

Het art. had daarom aldus geredigeerd moeten zijn: men ontleent het recht om zijne ouders te vertegenwoordigen niet aan de erfenis van deze en men kan enz.

Thans keer ik terug tot de vraag, of het eerste deel van art. 895 een bewijs oplevert van plaatsvervulling alleen voor het *erfdeel* en in strijd is met het begrip van plaatsvervulling ook voor de *erfbevoegdheid*.

Is men het met Mr. S. M. eens en blijft men aan de letterlijke beteekenis der woorden hechten, dan zal men aan deze, die bleken eene onwaarheid te bevatten, tegenover de gewichtige omstandigheden, welke wijzen op eene plaatsvervulling ook voor de *erfbevoegdheid*, niet veel gewicht kunnen toekennen.

Is men het met mijne uitlegging eens, dan bevat deze bepaling niets, wat aan eene plaatsvervulling ook voor de erfbevoegdheid in den weg zou staan.

Resumeer ik, hetgeen tot nog toe besproken werd, dan blijkt:

1°. dat de wet door hare terminologie ons doet denken aan eene plaatsvervulling ook voor de erfbevoegdheid,

2°. dat het niet verdedigbaar is, om eene verplichting tot inbreng afhankelijk te maken van eene plaatsvervulling alleen voor het *erfdeel*,

3°. dat de bepaling, dat men voor een levende niet

---

n'est pas un droit, qui dépend de l'héritage du représenté." Beide wijzen, in overeenstemming met onze uitlegging, op het verschil met transmissie als reden der bepaling.

in de plaats mag treden, door het aannemen van eene plaatsvervulling ook voor de *erfbevoegdheid* in juistheid wint,

4°. dat de bepaling van het eerste deel van art. 895 geenszins aan eene plaatsvervulling voor de erfbevoegdheid in den weg staat.

Op deze gronden meen ik, dat onze wetgever gedacht heeft, of door zijne woorden ons althans dwingt te denken aan eene plaatsvervulling ook voor de *erfbevoegdheid*.

Nu spreekt onze wet dan ook met meer recht in art. 888 van het treden in de plaats, den graad en de rechten van dengene, die *vertegenwoordigd* wordt.

Deze bepaling is als definitie zeker zeer gebrekkig. Om eene definitie te kunnen geven, dient men deze vraag te stellen: in welke rechten treedt de vertegenwoordiger?

In die, welke de vertegenwoordigde heeft?

Neen; het is juist een vereischte dat hij overleden is; door zijn dood zijn alle rechten, die hij had en die konden overgaan, ook werkelijk overgegaan op zijne erfgenamen; zijne persoon bestaat niet meer en hij kan zelf geene rechten meer hebben; dus is het antwoord natuurlijk, dat de vertegenwoordiger treedt in die rechten, welke de overledene zou gehad hebben, indien hij nog leefde 1).

---

1) Zie Prof. Diephuis IV n°. 506.

Treedt de vertegenwoordiger in alle rechten en verplichtingen, die de overledene zou gehad hebben? Neen, er zijn rechten en verplichtingen, die door het overlijden werkelijk zijn overgegaan op de erfgenamen van hem, die later vertegenwoordigd wordt en die daarom uit den aard der zaak niet meer op een ander kunnen overgaan.

De wet zelve geeft in art. 1135 daarvan eene voorbeeld; een kind, dat de ouderlijke nalatenschap verwerpt, is in de grootouderlijke niet aansprakelijk voor de schulden zijner ouders. Had hij die ouderlijke nalatenschap niet verworpen, dan zou hij verbonden zijn geweest voor die schulden, maar dan omdat hij erfgenaam van die ouders was en niet omdat hij hunne plaats vervulde.

Eveneens, wanneer die vader of moeder iets van de grootouderlijke nalatenschap te vorderen had, is dat vorderingsrecht bij verwerping der ouderlijke nalatenschap door het kind overgegaan op de werkelijke erfgenamen van dien vader of die moeder en kan dit nu niet meer op het kind overgaan.

Is plaatsvervulling eene weldaad, een privilege in dien zin? In ons recht zeker niet. Oorspronkelijk, toen men haar alleen toepaste bij ongelijkheid van graden en bij gelijke graden wel van plaatsvervulling sprak, maar daarmede alleen verdeeling bij staken bedoelde, en toen zij in waarheid eene uitzondering was op den regel, dat de naaste bloedverwant erfgenaam wordt, kon men

haar wellicht zoo noemen. Maar wij hebben gezien, dat plaatsvervulling in ons recht ook bij gelijke graden met al hare vereischten en gevolgen moet worden toegepast; in dat opzicht kan zij dus geen privilege meer genoemd worden.

Overigens is het niet moeielijk aan te toonen, dat het voor erfgenamen lang niet altijd voordeelig is, bij plaatsvervulling te erven; men denke slechts aan de verplichting tot inbreng en aan de verdeling bij staken, die het aandeel van eenen erfgenaam dikwijls kleiner doet zijn, dan wanneer hij uit eigen hoofde erfgenaam ware geworden. Prof Diephuis ¹⁾ spreekt dan ook van plaatsvervulling *ten opsichte* en niet *ten voordeele* van iemand.

Is plaatsvervulling eene fictie? Plaatsvervulling kan niet eene fictie genoemd worden in dien zin, dat de wet fingert, dat degene, wiens plaats vervuld wordt, nog leeft; door zulk eene fictie zou zij juist aan alle erfrecht van den vertegenwoordiger een einde maken.

In zooverre had de C. N. ²⁾ geen recht, om met de meeste schrijvers te zeggen: *La représentation est une fiction de la loi.* Toullier ³⁾ valt dit art. hevig aan en

1) Deel IV, N°. 509.

2) Zie art. 739. Ook het Wetb. L. N. noemt het eene *fictie*. Het Ontw. 20 noemt het eene *bepaling der wet*, zie art. 1959. Het Wetboek van 1830 spreekt in art. 923 van eene wetsbepaling. Bij de herziening werd voorgesteld, het een recht te noemen, maar men eindigde met alleen in art. 888 te zeggen: »plaatsvervulling geeft het regt om'' enz. Zie Voorduin ad. art. 888 B. W. en Asser § 442.

3) Deel IV, N°. 189.

acht ficties beneden de waardigheid van den wetgever, »il n'a pas besoin de feindre, il commande.»

Demolombe ¹⁾ acht het woord fiction genoeg gerechtvaardigd door het volgende: »Les enfans du présomptif héritier prédécédé n'auraient pas en effet pu venir à la succession, si on s'en fût tenu au fait, à la vérité du fait, puisqu'ils auraient été écartés par des héritiers plus proches; ou s'ils y étaient venus, le partage entre eux aurait toujours eu lieu par tête. Eh bien! le législateur a imaginé de faire, en quelque sorte, revivre le prédécédé dans la personne de ses enfans; et on ne saurait nier qu'il y a une certaine fiction dans ce double effet de la représentation, qui, d'une part, appelle les plus éloignés à concourir avec les plus proches ou même à les exclure, et qui d'autre part, établit le partage par souches entre les différentes branches de la parenté.»

Het komt mij voor, dat Demolombe in dezelfde fout, als de Fransche wet zelve, vervalt; om de kinderen nevens nadere bloedverwanten te laten erven, of om de erfenis bij staken te laten verdeelen, heeft de wet geene fictie noodig en is een eenvoudig bevel voldoende.

Slechts in dien zin kan ik er eene fictie in zien, dat het deel en de erfbevoegdheid van den vertegenwoordiger moeten worden berekend naar die van den vertegenwoordigde, en dat men dus dat deel en die be-

1) Deel XIII, N°. 390. Diephuis IV, N°. 508.

voegdheid niet kan vaststellen, zonder een oogenblik in gedachte aan te nemen, dat deze nog leeft: de fictie is dus alleen noodig ter berekening van de hoegrootheid en den inhoud van dat toegekende recht, niet voor de toekenning zelve.

Kom ik op grond van het besprokene tot eene definitie der plaatsvervulling, dan is zij deze: Plaatsvervulling is die wijze van erfopvolging, waarbij het erfdeel en de erfbevoegdheid van een of meer bloedverwanten van verderen graad worden bepaald door het erfdeel en de erfbevoegdheid, welke een voor den erflater overleden bloedverwant van naderen graad zou gehad hebben, zoo hij nog leefde, en waarbij die verdere bloedverwant treedt in de plaats, den graad en de rechten en verplichtingen, welke die nadere bloedverwant zou gehad hebben, voor zoover die niet door den dood feitelijk reeds op de erfgenamen van dezen zijn overgegaan.

De definitie van Prof. Diephuis ¹⁾: »plaatsvervulling is het optreden van één of meer bloedverwanten van een verderen graad in de plaats van een bloedverwant van naderen graad, die voor den erflater overleden is'', is veel eenvoudiger, maar drukt zoo weinig het wezen der plaatsvervulling uit en is zoo passend voor eene wettelijke substitutie, dat Prof. Opzoomer ²⁾ haar zonder aarzelen overneemt.

1) Deel IV n°. 505.

2) Het B. W. IV pag. 165—166.

Afdeeling II. De vereischten voor plaatsvervulling.

Als vereischte voor plaatsvervulling moeten gesteld worden:

1°. De erfgenaam bij plaatsvervulling moet erfgenaam van den erflater kunnen zijn ¹).

Dit vereischte ligt zoozeer in den aard der zaak dat de wet het niet vermeldt en dat ook niet behoefde te doen, want men zij erfgenaam bij plaatsvervulling of uit eigen hoofde, men blijft steeds erfgenaam en moet natuurlijk de vereischten daarvoor bezitten.

Alzoo moet de erfgenaam bij plaatsvervulling:

a. bestaan op het oogenblik, waarop de erfenis is opengevallen (art. 883 B. W.), of wel op dat oogenblik geconcipieerd zijn en later levend ter wereld komen (art. 3 B. W.),

b. niet onbekwaam of onwaardig zijn om van den erflater te erven.

2°. De erfgenaam bij plaatsvervulling moet zijn een wettige afstammeling van dengene, wiens plaats hij vervult ²).

Dat de erfgenaam bij plaatsvervulling *afstammeling* moet zijn van dengene, wiens plaats vervuld wordt, is wel niet in art. 888 B. W. uitgedrukt, maar blijkt vol-

1) Demolombe XIII n°. 393.

Pothier Tr. des Succ. Ch. II. Sect. I art. 1 §. 1. alin. 2.

Diephuis IV n°. 510.

2) Demolombe XIII n°. 392. Diephuis IV n°. 516 en 517.

doende uit de bewoordingen van de artikelen, die plaatsvervulling bevelen. Art. 889 schrijft haar voor ten opzichte van »nakomelingen van een vooroverleden kind”, Art. 891 ten opzichte van »nakomelingen van des overledenens broers en zusters” en art. 892 ten opzichte van »kinderen of afkomelingen van broers en zusters van eerstgemelden” (nml. van dengene, die den erflater het naast in den bloede bestaat).

Dat de erfgenaam bij plaatsvervulling bovendien *weettig* afstammeling van hem, wiens plaats hij vervult, moet zijn, blijkt uit art. 335 B. W., hetgeen door de erkenning alleen tusschen het kind en den vader of de moeder, die erkend heeft, burgerlijke betrekkingen doet ontstaan. Deze bepaling wordt in art. 919 B. W. op het erfrecht toegepast, terwijl art. 920 B. W. exceptioneel aan die erkende natuurlijke kinderen de erfenis van de bloedverwanten van den vader of de moeder, die erkend heeft, verleent, maar dan uit eigen hoofde, zooals dat uitvoeriger is aangetoond in ons eerste Hoofdstuk.

3°. Hij, wiens plaats vervuld wordt, moet voor den erflater zijn overleden.

Overlijdt hij na den erflater en is hij erfgenaam van dien erflater geworden, dan oefenen zijne kinderen, zoo zij op hunne beurt erfgenamen van hunnen vader zijn geworden, in de grootouderlijke nog onverdeelde nalatenschap, de rechten van hunnen vader uit 1), maar

1) Zie art. 1097 B. W.

dit doen zij dan niet door plaatsvervulling, maar door de zoogenaamde transmissie; het gedeelte der groot-ouderlijke erfenis, waarop hun vader recht had, maakt een bestanddeel uit van de nalatenschap van hunnen vader.

Het vereischte van vooroverlijden bestond volgens hen, die in Novelle 118 plaatsvervulling aannemen, reeds aldaar; telkens toch, wanneer zij wordt toegestaan, wordt dit vereischte daarbij genoemd. Zoo wordt zij in Cap. I toegestaan aan »nepotes ex *praemortuo filio vel filia*”; zoo luidt in Cap. II de *casus positio* »*si praemortuus pater, cuius libri supersunt*” 1).

Onder de latere uitleggers, die geene plaatsvervulling aannemen, is strijd. Op grond van Nov. 118 Cap. I »*omnibus ascendentibus et ex latere cognatis praeponatur*”, Cap. II »*Si igitur descendentes quidem non relinquat heredes*” en Cap. III § 1. »*Si vero neque fratres neque filios fratrum relinquit*” wordt bij verwerping *door alle erfgenamen* een *successio graduum* aangenomen, voor dat de *successio classium* intreedt 2); maar nu is de vraag, wanneer *niet alle erfgenamen* verwerpen, accessert het verworpen deel dan aan de niet verwerpende erfgenamen, of is er dan *successio graduum* voor de afstammelingen van den verwerpende.

Verreweg de meesten uitleggers 3) zijn thans nog

1) Glück. Intestaterbfolge 2de druk § 25.

2) Windscheid § 573 noot

3) Windscheid § 573 noot 5. Vangerow § 420.

den aanwas toegedaan en m. i. te recht om de eenvoudige reden, dat in de Novelle verdere bloedverwanten slechts dan met nadere tot de erfenis worden geroepen, wanneer de parens van die verdere bloedverwanten *praemortuus* is. Zij, die voor eene successio graduum bij verwerping door *niet alle erfgenamen* pleiten, meenen dat men niet aan het woord *praemortuus* mocht blijven hangen, en willen de regeling, die Justinianus gaf voor het geval van vóóroverlijden, ook toepassen op het geval van verwerping door niet alle erfgenamen.

Voor hen, die in de Novelle geene plaatsvervulling ook voor de erfbevoegdheid zien, mogen er vele redenen bestaan voor zulk eene analogische toepassing, toch meen ik dat de uitdrukkelijke vermelding van den *parens praemortuus* steeds zulk eene uitlegging in den weg staat, en dat men aanwas ten voordeele der mede-erfgenamen zal moeten aannemen.

Wel niet met ronde woorden, maar toch door op twee gevolgen te wijzen, is door de Groot erkend, dat men niet voor een levende in de plaats kan treden. Hij zegt 1): »Eenige van den bloede onbekwaam of te onwillig zijnde om te erven, zoo komt haar deel op de anderen, die nevens haar of te na haar tot de erfenis gerechtigd zijn en de den overledene bestaan van de zelve zijde, dat is van vaders of te moeders wegen". Het »nevens ofte na haar" zal zoo opgevat moeten

1) Inl. II 48, 43.

worden, dat er, wannecr een erfgenaam onwaardig is of verwerpt, eerst gevraagd wordt: zijn er die nevens hem zouden erven, onverschillig of zij dit uit eigen hoofde of bij plaatsvervulling zouden doen? Zoo ja, dan heeft er ten hunnen voordeele aanwas plaats. Zijn deze er echter niet; dan komen zij, die na hem tot de erfenis gerechtigd zijn, dat zijn de nu nog eens uit eigen hoofde geroepen naaste erfgenamen. Evenals bij ons kunnen dan de kinderen niet in de plaats van den vader of moeder, die verwerpt of onwaardig is, treden, maar wel uit eigen hoofde erven.

Zoo opgevat is deze plaats gcheel in overeenstemming met Voet 1), die de *successio graduum* in het geval van verwerping aanneemt, doch alleen dan »*si nulli alii existant, qui cum repudiante proximioe poterant . . . . . concurrere*”, terwijl hij later nog te kennen geeft, dat de afkomelingen van hem, die verworpen heeft, uitgesloten worden door hen, die door middel der plaatsvervulling met dezen te samen konden erven.

Ook Pothier 2) spreekt duidelijk het vereischte van vóóroverlijden uit, zoodat men de plaats van iemand, die leeft, maar onwaardig of ontetfd is of verworpen heeft, niet kan vervullen. De civiele dood had in dit opzicht dezelfde gevolgen, als de natuurlijke.

Onze wetboeken der negentiende eeuw geven dezen

---

1) Achter lib. 38 tit. 17. *Successio ab intestato jure novissimo et moribus n°. 3.*

2) *Tr. d. Succ. Ch. II. Sect. I art. I § 2.*

regcl: niemand kan voor eene levende persoon bij plaatsvervulling optreden 1).

Daaruit vloeit voort.

a. Hij, die eene erfenis verworpen heeft, kan nimmer bij plaatsvervulling vertegenwoordigd worden 2).

b. Kinderen van iemand, die leeft, maar onwaardig is, kunnen niet bij plaatsvervulling optreden 3).

c. Kinderen van iemand, die leeft, maar onterfd is, kunnen niet bij plaatsvervulling erven.

Hierbij doet zich de vraag voor, of men iemand die onwaardig of onterfd was, maar voor den erfflater gestorven is, kan representeeren.

Een onwaardige, die vooroverleden is, kan niet gerepresenteerd worden.

Deze kwestie wordt m. i. geheel beslist door het wezen der plaatsvervulling en wanneer men aanneemt, dat de plaatsvervulling ook op de erfbevoegdheid invloed heeft, dan volgt daaruit, dat men evenmin in de plaats van eene onwaardige, die vóóroverleden is, als van een, die leeft, kan treden. Immers in beide gevallen kan men aan dien onwaardige, door in de rechten, die hij zou hebben, maar die door zijne on-

---

1) B. W. art. 894. L. N. 865 1ste deel. C. N. art. 744. Ontw. 20 art. 1967. Diephuis IV n°. 515.

2) B. W. art. 1106. L. N. art. 931. C. N. art. 787. Ontw. 20 art. 1965.

3) B. W. art. 887. C. N. art. 730. Ontw. 20 art. 1965.

waardigheid zijn te niet gedaan, te treden, geene erfbevoegdheid ontleenen.

In overeenstemming met deze bewering beperkt art. 887 B. W. zich terecht tot de bepaling, dat kinderen, uit eigen hooft tot de erfenis komende, niet zijn uitgesloten door de schuld hunner ouders.

Wel wil Prof. Opzoomer, uit het slot van het artikel (verbod van vruchtgebruik voor dien onwaardigen), dat op een onwaardige, die in leven is, wijst, afleiden, dat het geheele art. van zulk een levende spreekt, maar, wanneer blijkt, dat men bij eene bijbepaling speciaal aan een levende gedacht heeft, mag daaruit niet worden afgeleid, dat men de hoofdbepaling alleen op een levende wilde toepassen.

Het gaat hiermede zooals met de bewering van W. A. S. H ¹⁾, dat uit de beraadslagingen zou blijken, dat er alleen aan een levende gedacht is.

Gesteld, er bleek, dat men *alleen* aan een onwaardige, die nog in leven is, gedacht had, dan had men nog niet bewezen, wat men bewijzen moest. Men zou het bewijs moeten leveren, dat het geval van een onwaardige, die overleden is, den wetgever duidelijk voor oogen heeft gestaan, en dat hij in dat geval de toepassing der bepaling niet heeft gewenscht. Dit zal men

---

¹⁾ Zie Regts. Bijbl. II (1840) pag. 129. Deze schrijver komt, niettegenstaande deze overweging, met mij tot dezelfde conclusie, op grond van het karakter der plaatsvervulling.

uit de beraadslagingen ¹⁾ moeielijk kunnen aantoonen.

Maar men roept veel krachtiger argument tegen ons gevoelen in. Men zegt ²⁾: onwaardig zijn is gelijk aan onwaardig verklaard zijn; deze onwaardigverklaring kan alleen geschieden na den dood van den erflater, terwijl de erfgenaam, die wellicht later onwaardig zal verklaard worden, op het oogenblik van dien dood nog moet leven; ergo kan een onwaardige, die vooroverleden is, niet bestaan. Moest ik toestemmen, dat onwaardig zijn gelijk is aan onwaardig verklaard zijn, en dat onwaardigheid eerst door die verklaring (vonnis) ontstaat, dan zou ik deze redeneering terstond moeten toestemmen. Dit is echter het geval niet.

Wanneer ik eenvoudig de wet lees, dan moet ik uit art. 885 B. W. opmaken, dat er 4 oorzaken van onwaardigheid zijn:

1°. een veroordeelend vonnis wegens ombrenging of poging daartoe;

2°. een veroordeelend vonnis wegens het inbrengen ener zware lasterlijke beschuldiging;

3°. het door geweld of feitelijkheid beletten van het maken van een uitersten wil;

4°. het verduisteren, vernietigen of vervalschen van een uitersten wil.

Wanneer nu een onwaardige eene erfenis onder zich

1) Zie Voorduin ad. art. 887 B. W.

2) Opzoomer. Het B. W. IV pag. 168 noot 4, en v. H. Regtsgel. Bijbl. II (1840), pag. 132.

heeft, waartoe ik, anders door hem uitgesloten, nu door zijne onwaardigheid gerechtigd ben ¹⁾, dan stel ik de hereditatis petitio tegen hem in, en beroep mij op zijne onwaardigheid, welke ik in de eerste 2 gevallen door het in de wet gevorderde vonnis, in de laatste 2 gevallen door het, op welke wijze ook geleverde, bewijs der feiten, die hem onwaardig maken, aantoon. Wanneer men nu een vonnis van onwaardigverklaring als vereischte stelt, dan antwoord ik al dadelijk, dat art. 885 B. W. dan niet moest luiden: »Als onwaardig om erfgenaam te zijn, worden beschouwd'', maar: »Onwaardig om erfgenaam te zijn, moeten op vordering van belanghebbenden worden verklaard''.

Verder wordt voor het stellen van het vereischte eener onwaardigverklaring het volgende aangevoerd ²⁾:

1°. Een vreemdeling wordt onbevoegd verklaard om als erfgenaam op te treden, en een onwaardige is uitgesloten. In dit verschil van uitdrukking kan ik geene redenen zien om eene onwaardigverklaring te eischen.

2°. Art. 887 B. W. spreekt van een »onwaardig verklaarde''. Dit is zeker in strijd met de terminologie van art. 885 B. W., maar art. 885 bevat het hoofdbeginsel, verklaart wie onwaardig is; in art. 887 B. W.

1) Diephuis IV N°. 480—486.

E. A. E. van der Kemp: Iets over onwaarligheid naar het Nederlandsch Recht. Utrecht 1870, pag. 26—33.

2) Opzoomer ad. art. 885 ed. 1857 en 1876.

de Pinto ed. 1875, deel II pag. 340.

wordt slechts de vraag beslist, of zulk een onwaardige al of niet gerepresenteerd kan worden. Zoo men dien strijd moet oplossen, dan is het toch rationeel om de hoofdbepaling te handhaven en, zoo mogelijk, de bepaling omtrent een ondergeschikt punt daarnaar uit te leggen. Dit is mogelijk, wanneer men slechts aan het woord »verklaard» de beteekenis hecht van »verklaard door de wet.»

3°. Art. 886, de teruggave van alle vruchten, *sedert het openvallen der nalatenschap* genoten, gelastende, zou, naar men zegt, eene onnoodige bepaling zijn, zoo men niet eene onwaardigverklaring eischte. Ik moet opmerken, dat deze bepaling noodig bleef voor de eerste reden van onwaardigheid, omdat het vonnis wegens ombrenging altijd na den dood des erflaters wordt gewezen en omdat die onwaardige, welke eerst door dat vonnis onwaardig wordt, zonder onze bepaling de vruchten, tusschen den dood en het vonnis genoten, zou kunnen behouden; evenzeer voor de tweede reden, omdat de erfgenaam de actie tot schadevergoeding wegens laster etc. kan voortzetten of binnen het jaar na het plegen daarvan kan aanleggen ¹⁾.

4°. Dat de ombrenger begint met van rechtswege in het bezit der nalatenschap te treden, geef ik gaarne toe, maar alleen tot aan het veroordeelend vonnis, niet tot aan eene onwaardigverklaring.

---

1) Zie B. W. art. 1415 en 1416.

Zoo heeft men dan ten slotte niet het recht om te zeggen:

»Daarboven is het een algemeen beginsel van regt, dat niemand uit hoofde van onwaardigheid, van regtswege, van eene nalatenschap is uitgesloten, doch integendeel de erfgenaam van regtswege in het wettig bezit der nalatenschap treedt (art. 880 en 1002), en hij kan dus daaruit niet worden ontzet, voor dat hij door den regter, en wel in contradictorio judicio, op de vordering der belanghebbenden, onwaardig is verklaard" ¹⁾. Deze geheele zinsnede is slechts eene onbewezené stelling. Zoo zie ik dan geene reden voor eene onwaardigverklaring, integendeel men wordt onwaardig van rechtswege door de vonnissen of feiten genoemd in art. 885 B. W.

In hocverre kan er nu een onwaardige, die voor overleden is, bestaan?

In alle gevallen van art. 885 behalve, wanneer het ombrengen de oorzaak der onwaardigheid is; dit vonnis kan slechts worden gewezen na den dood van den erflater. In alle overige gevallen is het bestaan der gevorderde vonnissen of feiten zeer goed denkbaar vóór het overlijden van den erflater en als de onwaardige dan daarna, maar vóór den dood des erflaters overlijdt, hebben wij te doen met een onwaardige, die vóóroverleden is.

Dan zullen de belanghebbende personen hun erfrecht

---

1) Regts. Adv. I pag. 58. van der Kemp pag. 30.

tegenover de afkomelingen van dien onwaardige handhaven door het eenvoudig bewijs dier vonnissen of feiten, omdat deze aan dien onwaardige geene erfbevoegdheid kunnen ontleenen.

Mr. van der Kemp ¹⁾ vordert geene onwaardigverklaring, maar komt toch tot het resultaat, dat men een onwaardige, die vóór den erflater overleden is, wel kan representeren. Zijne argumenten kunnen mij echter niet overtuigen. In de eerste plaats is de uitspraak van Pothier ²⁾, die den Franschen wetgever voor den geest zou hebben gestaan, noch in de Fransche wet, noch in de onze opgenomen. Het beroep op het karakter van plaatsvervulling alleen voor het *erfdeel* kan blijkens de eerste afdeling van dit hoofdstuk mijne meening niet wijzigen. En wanneer hij zich ten laatste beroept op het beginsel, dat kinderen niet moeten lijden door de schuld hunner ouders, dan moet ik opmerken, dat dit beginsel slechts tot wet is verheven voor het geval, dat die kinderen uit eigen hoofde groepen worden; algemeen toegepast zou het dan ook moeten leiden tot plaatsvervulling ook, wanneer de onwaardige nog in leven is.

Men kan de plaats van een onterfde, die vóór den erflater overleden is, vervullen.

Ook hier zou de vertegenwoordiger geene meerdere rechten aan den vertegenwoordigde kunnen ontleenen,

1) L. a. p. pag. 43—47.

2) Fr. d. Succ. Chap. II Sect. I art. I § 2.

dan deze zelf gehad zou hebben; maar de onwaardige werd door het vonnis of feit onwaardig, en die onwaardigheid was onherroepelijk; de ontferde daarentegen kon door eene wilsverklaring van den erfflater ieder oogenblik die kwaliteit weer verliezen; wanneer nu die ontferde voor den erfflater overlijdt, kan men onmogelijk bepalen of die onterving al of niet zou zijn blijven bestaan, om daarnaar de rechten van dien vóóroverledene af te meten.

Volledigheidshalve noem ik hier de negatieve bepaling onzer wet 1) nml., dat men ook dengene kan vertegenwoordigen, wiens boedel men niet heeft willen aanvaarden.

Sommige vroegere uitleggers der Novelle 118 hadden het vereischte van aanvaarding van den boedel van den vertegenwoordigde gesteld. Glück 2) zegt bijv. dat, »der Repräsentant in die Rechte desjenigen, dessen Person er vorstellen will, anders nicht eintreten kann, als wenn er Erbe desselben geworden ist, weil er nun erst als eine Person mit ihm angesehen werden, und dessen Grad erhalten kann.

Glück schijnt hier aan eene soort van transmissie te

1) B. W. art. 895. L. N. art. 865. 2de deel. C. N. art. 744. Ontw. 20 art. 1966.

2) Intestaterbfolge § 26 pag. 105. Nml. voor de »Repräsentation zum Behuf des Erbfolgerechts».

denken, maar waarom zou de wet niet een zelfstandig vertegenwoordigingsrecht kunnen verleenē?

In ieder geval, onze wet huldigt die leer niet en heeft, hoewel de redactie onduidelijk is, de bepaling van art. 895 B. W. tweede deel, door het eerste deel willen motiveeren, door er op te wijzen, dat men het plaatsvervullingsrecht niet ontleent aan de erfenis zijner ouders, omdat de mogelijkheid van een recht op de grootouderlijke nalatenschap geen bestanddeel der ouderlijke is.

Behalve Mr. S. M. schijnt ook Mr. A. de Pinto 3) het met dit motief niet eens te zijn.

Hij zegt: »en door die verwerping (nml. der ouderlijke) kunnen zij niet geacht worden ook afstand te hebben gedaan van andere nalatenschappen (bijv. de grootouderlijke), die de wet hun toekent, omdat de afstand niet verondersteld wordt».

Ergo, wanneer men bij de verwerping der ouderlijke nalatenschap uitdrukkelijk afstand deed der grootouderlijke, dan zou men in de grootouderlijke nalatenschap niet bij plaatsvervulling kunnen optreden.

Uit het gevolg van Mr. de Pinto's stelling blijkt hare onjuistheid; immers art. 1109 B. W. zegt: »Men kan geen afstand doen van de erfenis van iemand, die nog in leven is, noch de rechten vervreemden, welke men bij vervolg van tijd op zoodanige erfenis mocht kunnen

3) Handl. II pag. 344.

verkrijgen" en al deed men den bedoelden afstand van de nog niet opengevallene grootouderlijke nalatenschap, men zou zich later met vrucht op art. 1109 B. W. beroepen, om niettegenstaande dien ongeldigen afstand bij plaatsvervulling in de grootouderlijke nalatenschap te kunnen optreden. Het verband van art. 895 en 1109 B. W. verheft dit boven allen redelijken twijfel.

Behoeft men de erfenis der ouders niet te aanvaarden ten einde hen te kunnen vertegenwoordigen, dan mocht daaruit volgen, dat men ook niet bekwaam behoeft te zijn om van die ouders te erven ¹⁾. Men ontleent het plaatsvervullingsrecht niet aan de erfenis zijner ouders: het feit, dat men kleinkind van den erflater is, geeft het recht om die ouders te vertegenwoordigen en in hunne rechten te treden, die niet verkort worden door het feit, dat hunne kinderen *tegenover hen* onwaardig zijn.

Ik eindig de bespreking der verciscchten met de beantwoording dezer vraag: Wanneer er sprake is van eene overgrootouderlijke nalatenschap, vertegenwoordigt dan het achterkleinkind zijnen vader, om door dezen zijn grootvader te vertegenwoordigen en alzoo tot de erfenis van den overgrootvader te komen, of vertegenwoordigt hij zijn grootvader zonder tusschenkomst van den vader.

De vraag is van belang, omdat de onbekwaamheid van den vader ten opzichte van den overgrootvader in het eene geval schaadt, in het andere niet.

1) Zachariä VI pag. 33. (ed. 1875). Diephuis IV n°. 514.

De wetgever heeft het niet noodig geoordeeld, dit op eenige wijze te beslissen, tenzij men de uitdrukking »in het oneindige» (die meer op eene trapsgewijze, dan op eene met sprongen voortgaande plaatsvervulling wijst,) daarvoor mocht willen houden. Toch meen ik, dat men slechts trapsgewijze vertegenwoordigt ¹⁾, vooral om de voorstelling, die men zich van het volgende geval zal moeten maken.

Stel, dat een overgrootvader moet beërfd worden door kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen. Nu zal het achterkleinkind zijn vader moeten vertegenwoordigen, om nevens de kleinkinderen te erven, en de kleinkinderen zullen weer hunnen vader moeten vertegenwoordigen, om met de kinderen te erven.

Nu zou men zich de zaak anders kunnen voorstellen, wanneer bijv. enkel achterkleinkinderen tot de erfenis komen, maar onze wet kent geene de minste onderscheiding tusschen gelijke en ongelijke plaatsvervulling en daarom zou voor zulk een verschil geen grond zijn bij te brengen. Men representeert zijne ascendenten dus trapsgewijze. Passen wij het besprokene op de bekwaamheid toe, dan verkrijgen wij dezen regel: De erfgenaam bij plaatsvervulling en alle de door hem gerepresenteerden moeten bekwaam zijn om van den erflater te erven; geen der representanten behoeft tegenover de gerepresenteerden bekwaam te zijn.

---

1) Zacharia IV pag. 31. Diephuis IV n°. 511.

Afdeeling III. Gevolgen der plaatsvervulling.

Art. 888 B. W. zegt, dat de plaatsvervulling ten gevolge heeft, dat men treedt in de plaats, den graad en de rechten. Het is echter duidelijk, dat de woorden »in de plaats" geheel overtollig zijn, en dat als de twee gevolgen overblijven: het treden in den graad en het treden in de rechten.

1°. Het treden in den graad.

De vertegenwoordiger treedt in den graad van den vertegenwoordigde. Dichtengevolge erft hij met allen, met wie zijn vader zou geërfd hebben, en sluit hij allen uit, die zijn vader zou hebben uitgesloten. Zoo sluit o. a. de kleinzoon, in de erfenis van zijn grootvader zijnen vader vertegenwoordigende, de zonen van een onwaardigen broeder van zijn vader uit. De door Pothier ¹⁾ naar aanleiding der gelijke plaatsvervulling geopperde twijfel kan voor ons recht niet bestaan.

Het treden in den graad heeft ook ten gevolge, dat een bloedverwant, die den erflater in den 13^{den} graad bestaat, door plaatsvervulling, niettegenstaande art. 908 B. W., tot de erfenis kan komen ²⁾, omdat hij treedt in den graad en de wet hem dus ten opzichte dezer erfenis als bloedverwant in den 12^{den} graad beschouwt. Hoewel algemeen aangenomen, is dit niet boven allen

1) Tr. d. Succ. Chap. II, sect. I, art. 1 § 3.

2) De Pinto Handl. II, pag. 348. Levyssohn in Themis 41—42, pag. 57.

twijfel verheven, want men zou kunnen beweren, dat de bloedverwantschap in of binnen den 12^{den} graad een absoluut vereischte voor icderen erfgenaam is, hetzij hij uit eigen hoofde of bij plaatsvervulling wille optreden, en dat de vraag, of plaatsvervulling al of niet is toegelaten eerst te pas kan komen, wanneer het vast staat, dat men in het algemeen erfgenaam kan zijn en dus o. a. in of binnen den 12^{den} graad verwant is.

Art. 908 B. W. en die artt., die over plaatsvervulling handelen, zijn alle even absoluut gesteld en ik zie in de wet geene reden om aan art. 908 meer kracht toe te kennen, dan aan de overige en houd mij aan het algemeen gevoelen, omdat dit zich door meerdere billijkheid aanbeveelt en in overeenstemming is met de bedoeling van den wetgever ¹⁾.

2°. Het treden in de rechten.

a. De vertegenwoordiger erft hetzelfde quotum, als de vertegenwoordigde, zoo hij nog leefde, zou geërfd hebben, maar, aangezien meerdere personen voor ééne persoon bij plaatsvervulling kunnen optreden, moest bepaald worden, hoe de verdeeling onder hen zou plaats grijpen. Daarom werd dan ook als gevolg der plaatsvervulling aangenomen:

b. Verdeeling bij staken.

Art. 893 zegt: »In alle de gevallen, waarin plaatsvervulling wordt toegelaten, heeft de verdeeling bij

---

1) Voorduin ad. art. 908, deel IV, pag. 30.

staken plaats; indien dezelfde staak verscheidene takken heeft voortgebracht, geschiedt de onderverdeeling in iederen tak wederom bij staken en onder de personen in denzelfden tak geschiedt de verdeeling bij hoofden." De bedoeling van dit art. is duidelijk; het dient alleen om aan te wijzen, hoe het aandeel van hem, wiens plaats vervuld wordt, onder de representanten zal worden verdeeld, maar niet om te bepalen, hoe de erfenis onder de naaste bloedverwanten en hen, die door plaatsvervulling opkomen, moet worden gedeeld. Toch heeft men ¹⁾, dit laatste willen beweren.

Stel A. heeft 3 neven B., C. en D. (kinderen van E., die een kind was van A.'s grootvader M.), 1 neef F. (kind van G., die ook een kind van M. was), terwijl er nog zijn 4 kinderen (H., I., O., K.) van een neef L., (welke neef L. ook een kind was van G.).

Hoe moet nu de erfenis van A. verdeeld worden?

Volgens het juiste gevoelen aldus: de naasten zijn hier B., C., D. en F.; aangezien H., I., O. en K. kinderen zijn van L., broeder van F., is er ten hunnen opzichte ingevolge art. 892 B. W. plaatsvervulling, zoodat zij, hoewel slechts in den 5^{den} graad met A. verwant, toch met B., C., D. en F., allen van den 4^{den} graad, tot de erfenis komen. De plaatsvervulling heeft nu verdeeling bij staken ten gevolge, zoodat H., I., O. en K. te samen zooveel erven, als hun vader L. alleen

¹⁾ Regt en Wet IX, 1—20. R. B. VI, pag. 542.

zou verkregen hebben. Men moet zich dus een oogenblik voorstellen dat L. nog leeft. Onder B., C., D., F. en L. zou bij hooffden zijn gedeeld, zoodat ieder $\frac{1}{6}$ zou hebben verkregen. Dit $\frac{1}{6}$ wordt onder H., I., O. en K. in vieren gedeeld, zoodat ieders deel $\frac{1}{20}$ bedraagt. Zoo is dan het resultaat, dat B., C., D. en F. ieder $\frac{1}{6}$, H., I., O. en K. ieder $\frac{1}{20}$ deel erven.

Volgens een door den heer C. J. Diemont in Regt en Wet t. a. p. vermeld en bestreden advies zou men in ons geval de nalatenschap aldus moeten verdeelen:

Art. 893 beveelt verdeling bij staken. M. had, behalve den vader van A., nog 2 kinderen E. en G., dus verdeling in 2 deelen; voor G. komen F. en L. in de plaats, dus F. en L. ieder $\frac{1}{4}$; voor L. komen in de plaats H., I., O. en K., dus deze ieder $\frac{1}{16}$; voor E. komen B., C. en D. op, die dus ieder $\frac{1}{6}$ erven. Volgens deze berekening is het resultaat, dat B., C. en D. ieder $\frac{1}{6}$, F. $\frac{1}{4}$, H., I., O. en K. ieder $\frac{1}{16}$ erven.

Het zal geen uitvoerig betoog behoeven, dat de laatste wijze van verdeling de ware niet is. Immers, wanneer art. 893 B. W. aan de plaatsvervulling het gevolg van verdeling bij staken verbindt, dan is het duidelijk, dat deze wijze van verdeling slechts tot zoover, als de plaatsvervulling zelve werkt, en deze werkt in het geval van art. 892 B. W. slechts voor zoover de erfgenamen niet in gelijken graad zijn.

Hoe de naaste en de gerepresenteerde bloedverwanten onder elkaar zouden geërfd hebben, wordt in ons geval

beslist door art. 905 B. W., waar de verdeling bij hoofden bevolen wordt, behoudens het geval van plaatsvervulling met het gevolg van verdeling bij staken onder hen, die een vóóroverleden bloedverwant vertegenwoordigen. Hoe onhoudbaar de verdeelingswijze volgens het advies van den »geachten rechtsgeleerde» is, blijkt volkomen uit de cijfers, die zij oplevert.

Volgens die berekening toch verkrijgen de representanten H., I., O. en K. ieder $\frac{1}{16}$, dus te samen $\frac{1}{4}$. Had hun vader L. geleeft, dan zou ieder der neven, volgens art. 905 B. W. ongetwijfeld $\frac{1}{3}$ geërfd hebben. Men zou hier dus het onverklaarbaar verschijnsel moeten aannemen, dat H., I., O. en K. door plaatsvervulling te samen ($\frac{1}{4} - \frac{1}{3} =$) $\frac{1}{20}$ meer erfdcn, dan hun vader L. zou verkregen hebben.

Uit dit gevolg blijkt, dat art. 893 B. W. deze beteekenis niet kan hebben.

Is verdeling bij staken aan de plaatsvervulling verbonden, buiten haar bestaat zij niet, zoodat kinderen van hen, die verworpen hebben of onwaardig zijn, wanneer zij uit eigen hoofde, als naaste bloedverwanten, optreden, ook bij hoofden erven.

c. Verplichting tot inbreng van hetgeen zij, wier plaats vervuld wordt, hadden moeten inbrengen.

Met het treden in de rechten is natuurlijk het treden in de verplichtingen van den vertegenwoordigde onafscheidelijk verbonden. Dit geldt voor die verplichtingen, welke niet reeds op een ander zijn overgegaan en dus

voor den inbreng. Geheel overeenkomstig eene plaatsvervulling voor de *erfbevoegdheid* wordt in art. 1135 B. W. alin. 2 de verplichting tot inbreng door kleinkinderen van hetgeen aan hunne ouders is gegeven van de plaatsvervulling afhankelijk gesteld. Zelfs de verwerping der ouderlijke nalatenschap bevrijdt het kleinkind niet van deze verplichting; de wet houdt beide nalatenschappen volkomen gescheiden.

d. De vertegenwoordiger, die de ouderlijke nalatenschap verworpen heeft, is niet aansprakelijk voor de schulden door zijne ouders jegens zijne grootouders aangegaan. In de eerste afdeeling van dit Hoofdstuk stelde ik de bepaling van art. 1135 B. W. alin. 4 voor als iets, dat van zelf sprak; de schulden zijn, evenals de vorderingen, als inhoud der ouderlijke nalatenschap op de erfgenamen der ouders overgegaan; in rechten en verplichtingen, waarin die erfgenamen zijn getreden, kunnen de kleinkinderen niet meer treden. Heeft een ander de nalatenschap onder beneficie van inventaris aanvaard, dan zijn die schulden, voor zoover zij de baten overtreffen, te niet gegaan en, zooals de Regearing te recht zeide ¹⁾: »het kleinkind is door de verwerping der ouderlijke nalatenschap van het betalen der schulden bevrijd en deze kunnen niet ten zijnen laste herleven.”

Heeft het kleinkind zelf de ouderlijke nalaten-

---

¹⁾ Voorduin deel IV, pag. 299.

schap onder beneficie van inventaris, aanvaard, dan zal de beslissing volkomen dezelfde zijn.

Niet alzoo Prof. Goudsmit ¹⁾. Na de bepaling van onze alinea onbillijk genoemd te hebben, stelt hij voorop, dat deze bepaling noch in het Oud-Hollandsch recht, noch in den C. N., noch in het Wetb. L. N., noch in het Ontw. 20 bestond. Voor het Oud-Hollandsch recht voert hij cene plaats van Voet ²⁾ aan, waar deze zegt, dat een kleinzoon, »quicquid ex mutuo etc aut alia quacunque causa debuit", moet inbrengen, »sive patri intermedio, qui mutuuum receperat, heres exstiterit sive non;" dat hij wel niet door representatie erfgenaam van dien vader wordt en wel als zoodanig niet verbonden is voor de lasten dier nalatenschap, maar toch, omdat hij door plaatsvervulling slechts zooveel mag verkrijgen, als zijn vader zou verkregen hebben, zulke schulden moet inbrengen, »cum alioquin futurum sit, ut nepos portionem a paterna portione diversam, et paterna ampliorem, cum filiorum caeterorum, talia conferentium, praecjudicio nanciscatur." ³⁾.

Op grond van dit alles wil Prof. Goudsmit aantoonen, dat art. 1135 B. W. alin. 4 een hatelijk privilege bevat, dat deze bepaling van exceptioneelen aard niet analogisch mag worden uitgebreid, zoodat *aanvaarding* onder voorrecht van boedelbeschrijving niet van het be-

1) Zie W. v. h. R. n°. 1368.

2) Comm. ad. Pand. XXXVII, 6. 14.

3) Zie ook Glück, l. a. p. pag. 103.

talen der bedoelde schulden bevrijdt, omdat de wet dat gevolg alleen aan verwerping hecht.

Hij zegt: »Immers het algemeen beginsel is, dat ieder, die bij plaatsvervulling optreedt, betaalt de schulden van den door hem vertegenwoordigde en alleen dan worden de kleinkinderen ontheven, wanneer zij de ouderlijke nalatenschap hebben *verworpen*, maar niet, wanneer zij hebben *aanvaard*, al zij het dan ook onder benefice van inventaris; en de reden van deze onderscheiding is zeer natuurlijk, daar de verwerping eener erfenis geheel vreemd maakt aan den verworpen boedel, het benefice van inventaris daarentegen slechts de schuldpligtigheid beperkt».

Tegen de leer van Prof. Goudsmit heb ik deze bedenkingen:

1°. het bewijs, dat eenige bepaling van exceptioneelen aard is, mag nooit geput worden uit vroegere wetboeken of uitspraken omtrent vroeger geldend recht, maar alleen uit het systeem van het wetboek, waarvan die bepaling een deel is.

2°. In het systeem onzer wet heeft de vertegenwoordiger nooit als zoodanig, maar slechts als erfgenaam de schulden van den door hem vertegenwoordigde te betalen. In ons wetboek is aangenomen dat *schenkingsen* worden *ingebracht* en *schulden* worden *verrekend*; art. 1135 B. W. alin. 4 is slechts eene toepassing van dat beginsel 1). Men kan met een ander geen schulden verreke-

1) Zie Opzoomer IV pag. 465 noot 1.

nen, waarvoor een derde, tot wien men in geene rechtsverhouding staat, aansprakelijk is, of die geheel of ten deele zijn te niet gegaan.

Verrekening van schulden, inbreng van schenkingen brengt dus als gevolg mede, dat het kleinkind, bij verwerping of beneficiaire aanvaarding der ouderlijke nalatenschap, de schulden zijner ouders jegens de grootouderlijke nalatenschap niet betaalt. Dit gevolg zou in beide gevallen bestaan en, wanneer de wet nu geheel onnoodig dit gevolg voor een geval aanwijst, volgt daaruit geenszins, dat zij dit in het andere geval niet gewild heeft. Door verwerping en aanvaarding onder beneficie in dit opzicht gelijk te stellen, wordt dus art. 1135 B. W. alin. 4 niet ongeoorloofd analogisch uitgebreid, maar art. 1132 B. W. (begin) slechts toegepast.

e. Beperking van het erfdeel van hem, wiens plaats vervuld wordt, tot op de legitieme portie, heeft geen invloed op het erfdeel van den vertegenwoordiger.

De grond van deze uitspraak is natuurlijk dezelfde, die mij aan onterving van den vertegenwoordigde alle gevolg deed ontzeggen, nml. de onzekerheid of die beschikking, wanneer de vertegenwoordigde niet gestorven ware, zou zijn blijven bestaan.

Beide beslissingen gelden slechts dan, wanneer er uitdrukkelijke onterving of beperking tot de legitieme portie heeft plaats gehad, want, is de vertegenwoordigde, omdat alles of al het geoorloofde aan anderen is vermaakt, uitgesloten, dan zijn de eventueele vertegenwoor-

digers natuurlijk evenzeer uitgesloten of beperkt; de onterving of beperking geschiedt dan uit kracht van de erfstellingen in het testament, niet uit kracht van het karakter der plaatsvervulling.

f. Ten laatste moet ik nog opmerken, dat, in het door mij aangenomen stelsel van trapsgewijze voortgaande plaatsvervulling, een achterkleinzoon niet alleen moet inbrengen hetgeen aan zijn vader, maar ook hetgeen aan zijn grootvader door zijn overgrootvader is geschonken.

HOOFDSTUK III.

IS EEN SYSTEEM MET PLAATSVERVULLING EN AL DE DAARAAN
GEHECHTE GEVOLGEN WENSCHELIJK, OF VERDIENT EEN
SYSTEEM ZONDER PLAATSVERVULLING DE VORKEUR?

Bij de behandeling van ons positieve recht heb ik getracht, de vragen, die zich daarbij voordeden, door de wet en door haar alléén te laten beslissen; geene beschouwingen over billijkheid mochten onder het masker van interpretatie binnendringen; nogtans, dikwijls werd ik gedwongen, uitspraken der wet te eerbiedigen, die mij hoogst onbillijk voorkwamen; vandaar het verlangen om in een afzonderlijk hoofdstuk de billijkheid van ons plaatsvervulling systeem te onderzoeken.

Het praktische karakter der rechtswetenschap heeft ten gevolge, dat de waarde van een juridisch systeem niet uitsluitend afhangt van de min of meer konsekvente doorvoering van een eenmaal vooropgezet gronddenkbeeld, maar evenzeer, zoo niet veel meer, van de billijkheid der gevolgen, die uit zulk eene theorie voortvloeien.

Hoe staat het in deze beide opzichten met de plaatsvervulling :

Is daarin het gronddenkbeeld niet konsekvent doorgevoerd?

Ik geloof, dat aan de leer der plaatsvervulling uit het oogpunt van logische toepassing van een beginsel weinig te verwijten is.

Het gronddenkbeeld, zooals het hier en daar is omschreven, bijv: »inhumanum et impium videtur nobis esse, ut pro tali causa exheredentur filii ab hereditate patris sui, pro eo quod pater eorum in sinu avi mortuus est 1): òf: »la représentation a été précisément imaginée afin de réparer, dans l'intérêt des enfants, le tort que leur a causé la mort prématurée de leurs père et mère" 2), zal op zich zelf weinig bestrijding ontmoeten.

Om dit denkbeeld te verwezenlijken, moest de uitsluiting van verdere bloedverwanten door nadere voor een deel minstens worden opgeheven. Hieruit vloeide, omdat men nevens het belang van kleinkinderen, ook dat der kinderen had in acht te nemen, voort, dat zij, die nu nevens nadere bloedverwanten zouden erven, slechts zooveel zouden verkrijgen, als huns vaders deel zou zijn geweest. Streng vasthoudende aan het principe, dat een kind door plaatsvervulling niet meer kan verkrijgen, dan zijn vader zou gehad hebben, zoo hij nog leefde, deed men vervolgens den laatsten

1) Lex Long. Lib. II, tit. XIV, art. 18.

2) Demolombe XIII. n°. 392.

stap, door alweer tot behoud van de rechten van de nadere bloedverwanten niet alleen het erfdeel, maar ook de erfbevoegdheid van den vertegenwoordiger naar die van den vertegenwoordigde af te meten. Zoo laat zich de strenge leer der plaatsvervulling voorstellen, zonder dat men in staat zal zijn, haar van inkonsekwentie te beschuldigen.

Men heeft gezegd, dat representatie een onlogisch begrip was, een begrip, dat zich zelf vernietigde; immers men liet den een toe, den ander te vertegenwoordigen in rechten, die nooit bestaan hadden, en die de vertegenwoordigde nooit had gehad en door zijne dood ook nooit meer kon verkrijgen.

Het behoeft geen betoog, dat men zóódoende meer den naam, dan de zaak bestrijdt; het is waar, dat hier geene vertegenwoordiging in eigenlijken zin bestaat, maar wil men de vraag zuiver stellen, dan moet zij aldus luiden:

Is het wenschelijk, om in eenige gevallen het erfdeel en de erfbevoegdheid van descendentes af te meten naar het erfdeel en de erfbevoegdheid, die hunne ascendentes ten opzichte van den erflater zouden gehad hebben, wanneer zij na den erflater waren overleden?

Tot beantwoording dezer vraag, ga ik thans de praktische m. i. onbillijke gevolgen der plaatsvervulling na.

Men zette voor een oogenblik het principe der plaatsvervulling opzij en vraag dan: is het billijk, dat bij onwaardigheid van een kind de andere kinderen profi-

teeren van de misdaad van hun broeder, en dat de kinderen boeten voor de schuld van hunnen vader? geeft de wet hier niet door hare theorie, eene bevoordeeling der broeders te aanschouwen, die slechts kan verkregen worden door onschuldigen te straffen? is dat billijk?

Niemand zal het durven beweren, en men zegge nu niet, dat men een levende niet kan vertegenwoordigen, want deze regel is op zich zelve niet boven alle bedenking verheven ¹⁾, en kan bovendien slechts te pas komen, wanneer de plaatsvervulling eenmaal als iets goeds en schoons is aangenomen.

Wat is billijker, men stelle de vraag weer, zonder zich om systemen te bekommeren, wat is billijker, het aandeel van een verwerpende te laten accresseeren aan het deel zijner medeërfgenen, of het aan de kinderen van hem, die verworpen heeft, toe te kennen?

Moet het feit, dat men een nadere bloedverwant is, of door plaatsvervulling geacht wordt te zijn, recht geven op het deel van den verwerpende, dat aan zijne

---

1) Demolombe XIII. 401 en 402, bestrijdt dezen regel: Hij vraagt »pourquoi rendre les enfans victimes de la renonciation, ou de l'indignité de leur père et mère, plutôt que de leur prédécès? en neemt de uitspraak speciaal voor verwerping van Dumoulin over: »abstineas censetur quasi non fuisset". Beide zinsneden beaam ik in jure constituendo volkomen, doch merk hier op, dat de aanneming dier beginsels ook moet leiden tot afschaffing der plaatsvervulling, want zij strijden met de strengere leer der plaatsvervulling, en eene zoodanige, die op het erfdeel alleen slaat en eene wettelijke substitutie genoemd kan worden, is geheel onnoodig.

kinderen, die gelijk of wellicht nader in graad zijn, wordt onthouden? Uit het oogpunt van louter billijkheid zal niemand dat beweren.

Men beroepe zich niet op de analogie met testamentair erfrecht. Als een erflater zonder aanwijzing van deelen eenige erfgenamen instelt, en geen gebruik der substitutie maakt, dan mag men het er voor houden, dat de aanwas door hem bedoeld is.

Bij erfopvolging bij versterf is dit geheel anders en zoo men daar op den vermoedelijken wil van den erflater wil letten, dan is er veel meer reden voor de veronderstelling, dat hij het verworpen deel aan de kinderen van den verwerpende, dan aan de mede-erfgenamen, van dezen zou willen toekennen.

In ieder geval wat zou den wetgever in den weg staan, om het verworpen deel, zoo hij dat billijker oordeelde, aan de kinderen van den verwerpende toe te kennen? Allicht oppert men de bedenking, dat de aanvaarding door kinderen van hetgeen door hunne ouders verworpen is, strijdt met den eerbied, aan die ouders verschuldigd. Ik antwoord: twee gevallen kunnen zich voordoen; de kinderen zijn minderjarig of meerderjarig; zijn zij minderjarig, dan handelt de voogd voor hen, dan is er geen sprake van het uit het oog verliezen van verschuldigden eerbied, zijn zij meerderjarig, dan handelt het kind wel zelf, maar dan heeft de wet het ook als zelfstandig onafhankelijk persoon erkend; dan kan er ook, evenals omtrent alle andere zaken,

verschil van gevoelen omtrent al of niet aanvaarding bestaan, zonder dat de verschuldigde eerbied er onder zou lijden.

Eindelijk, is het billijk, dat verschillende kinderen van verscheidene onwaardige kinderen, met elkaar tot de erfenis komende, bij hoofden de erfenis verdeelen, terwijl zij bij vóóroverlijden der vaders bij staken zouden geërfd hebben? Acht men het in het algemeen billijk, dat er onder descendanten of broers en zusters-nakomelingen bij staken geërfd wordt, welke reden, behalve eene, die ontleend wordt aan de leer der plaatsvervulling, is er dan denkbaar, om deze wijze van verdeeling te doen vervallen door onwaardigheid of verwerping van die vaders?

Ik zie er volstrekt geene.

Evenzeer als de verdeeling bij staken in die klassen billijk kan geacht worden onafhankelijk der plaatsvervulling, evenzeer zie ik geene denkbare reden, om inbreng van plaatsvervulling afhankelijk te stellen. Is inbreng van het door ouders genotene ¹⁾ eenmaal billijk geacht, waarom zou dan die inbreng moeten ophouden, wanneer alle ouders verworpen hebben of onwaardig zijn en hunne kinderen uit eigen hoofde opkomen? Ook op deze vraag zal men het antwoord schuldig blijven. Hierbij doet zich nog een punt voor, dat tot verschil van gevoelen aanleiding geeft.

---

1) Zonder verwerping der onderlijke nalatenschap in acht te nemen.

Men heeft meermalen den wensch geuit, dat de bepaling, dat het kleinkind de schulden zijner ouders aan de grootouderlijke nalatenschap niet betaalt, wanneer hij de ouderlijke nalatenschap heeft verworpen, of, wat m. i. hetzelfde is, beneficiair heeft aanvaard, mocht worden gewijzigd.

Men zou het wenschelijk vinden, wanneer de gewone gevolgen van verwerping of beneficiaire aanvaarding voor dit speciale geval werden weggenomen.

Zoo noemde, zooals ik reeds zeide, Prof. Goudsmit de bepaling van art. 1135 alin. 4 B. W. hoogst onbillijk. Evenzoo Mr. S. M. ¹⁾ en Mr. W. F. Frylinck ²⁾, welke laatste zich aldus uitlaat:

»Er is maar een beginsel, dat over den inbreng beslist, namelijk de billijkheid. Daarom is ook zeer af te keuren de bepaling van alin. 4, art. 1135 B. W., welke het kind ingeval van zoodanige verwerping onaansprakelijk laat voor de schulden zijner ouders aan de medeërfgenen. Hoewel in overeenstemming met het strikte recht, is deze bepaling in strijd met den grondslag, waarop inbreng berust en stelt bovendien het systeem, naar hetwelk die rechtsinstelling door de wet in het leven is geroepen, (inbreng alleen voor schenkingen, verrekening voor schulden) in een bepaald geval aan gegronde bedenkingen bloot.

1) N. B. v. R. en W. XIII (1863) pag. 137.

2) Themis XI, (1864) pag. 486.

Zie in tegenovergestelden zie Opzoomer IV, pag. 485 noot 1.

De wet had voor dat bepaalde geval eene speciale voorziening moeten maken, (door het omgekeerde van alin. 4 te bepalen), waardoor zij getrouw bleef aan den grondslag der regtsinstelling, waarvan het de praktische vorm is".

Is die klacht over billijkheid onjuist? Neen: de beneficiaire aanvaarding kan op deze wijze ten gevolge hebben, dat door het vóóroverlijden eene schuldverdering te niet gaat, die anders hare kracht zou behouden hebben, maar toch hoop ik aan te toonen, dat de gewenschte wijziging in strijd zou zijn met de algemeene beginselen van recht.

Er zijn drie gevallen denkbaar:

1°. Het kleinkind aanvaardt de ouderlijke nalatenschap onder benefice van inventaris en op die wijze gaat een deel der schuld te niet.

2°. Alle erfgenamen verwerpen, de staat stelt zich in het bezit, doet het benefice van inventaris gelden, en wederom gaat een deel der schuld te niet.

3°. Het kleinkind verwerpt, maar de verdere bloedverwanten aanvaarden, en de verplichting tot volledige betaling gaat alzoo over op deze bloedverwanten.

In het eerste geval zou het reeds zeer onsystematisch zijn, om de beperkte schuldplichtigheid van het kleinkind voor dit geval weer te laten herleven.

In het tweede geval wordt het reeds moeilijker, want het is toch wel wat zonderling om schulden, die te niet gegaan zijn, te laten herleven ten laste van iemand, die nooit debiteur is geweest.

In het derde geval eindelijk bereikt de moeielijkheid haar toppunt. Immers, zal het kleinkind door de verplichting, die het wordt opgelegd, de erfgenamen van zijn vader, die debiteuren geworden zijn, bevrijden? Zoo neen, zullen zij dan te samen solidair of pro parte gehouden zijn? of zal het kleinkind wellicht slechts borg zijn van hen, die erfgenamen zijn geworden?

Steeds bestaat er òf herleving van te niet gegane schulden òf verplichting tot betaling van schulden, waartoe het kleinkind zich nooit heeft verbonden. Beide begrippen zijn te onsystematisch, om te worden aangenomen.

Bij de beraadslagingen over ons B. W. stelde de Heer Frøts ¹⁾ voor, om giften en schulden ten opzichte van den inbreng gelijk te stellen, en men zou allicht meenen, dat door het volgen van dit voorbeeld alle moeielijkheid ware weggenomen, doch juist in dit verband blijkt, dunkt mij, dat de onderscheiding tusschen inbreng van giften en verrekening van schulden eene zeer goede en rationeele is.

Verplichting tot terruggave van giften bestaat niet, de verplichting tot inbreng is eene zwevende, die wellicht, maar lang niet zeker gerealiseerd zal worden, en daarom kan de wetgever deze verplichting, op grond van verondersteld direkt of indirekt genot en famieljeverband, laten vallen op de kinderen, die door het ontbreken van den begiftigde erven. Zoo is het niet bij schulden; de

---

1) Voorduin IV pag. 313—316.

verplichting tot betaling hiervan is terstond geboren en sterft de debiteur, dan gaat die betalingsverplichting over op zijne erfgenamen, wie dat ook zijn mogen. Ik meen dat werkelijk beide zaken zoozeer van natuur verschillen, dat zij niet gelijk kunnen worden gesteld.

Vat ik bij elkaar, wat ik in een systeem van plaatsvervulling ook voor de *erfbevoegdheid* onbillijk moest achten, dan kom ik tot deze conclusie: de wetgever zie er van af, om bij de regeling van de erfopvolging bij versterf zich in een geval te richten, naar hetgeen in een ander geval recht zou zijn geweest.

Bedenk ik daarbij, dat plaatsvervulling voor het *erfdeel* of *wettelijke substitutie* een werkelijk overbodig begrip is, dan zou ik, voor de klassen der descendenten en die der broers en zusters en hunne descendenten, de volgende regeling willen voorstellen.

1°. onbepaalde roeping van alle bloedverwanten in die klassen met verdeeling bij staken.

2°. uitsluiting van descendenten alleen door dien ascendent, die werkelijk tot de erfenis komt.

3°. in de klasse der descendenten, inbreng van hetgeen aan hen, door wier ontbreken zij erven, is geschonken.

Met opzet noemde ik niet alle klassen van erfgenamen. In de eerste plaats de voorbijgegaane opgaande linie; ik geloof niet, dat iemand in deze linie de opheffing der uitsluiting van verdere bloedverwanten door nadere zou wenschen.

Maar hoe is het met de klasse der overige bloedverwanten in de zijdlinie? Zal men daar niet met dezelfde regelen, die ik voor de andere klassen stelde, eveneens alle bloedverwanten binnen den 12^{den} graad tot de erfenis roepen? Men zal hiertegen aanvoeren, dat de berekening moeielijk zou worden, en tot vele processen aanleiding zou geven; en bovendien, dat het versnippering der nalatenschappen ten gevolge zou hebben.

Wat betreft de moeielijkheid van berekening, deze kan waarlijk zoo groot niet zijn. Het is toch hoogst eenvoudig, om, uitgaande van eenen gemeenschappelijken stamvader, de bloedverwanten van den erflater tot in den 12^{den} graad te vinden en onder hen bij staken te verdeelen, met toepassing van het beginsel, dat de tot de erfenis komende zijne descendentes uitsluit.

En wat de versnippering der nalatenschappen betreft, daarvoor behoeft men niet angstig te zijn en het is nog eene voor verschillende beantwoording vatbare vraag, of de algemeene welvaart al of niet daaronder zou lijden.

Maar zoo men al zoover niet wil gaan, dan zou ik in jure constituendo zeer goed met W. P. C. F. 1) kunnen meegaan, om te bepalen, dat nevens den naaste ook worden geroepen de afkomelingen van andere, die evenna in bloedverwantschap zijn, met toepassing van den regel, dat alleen de tot de erfenis komende zijne afstammelingen uitsluit.

---

1) R. B. VI. pag. 44.

Door eene dergelijke wijziging, zou eene reeks van onbillijkheden, die uit een welgemeend, maar niet aan het doel beantwoordend, begrip van plaatsvervulling voortspruiten, uit ons B. W. verdwijnen, en onze regeling der erfopvolging bij versterf naar ik mij vlei, meer overeenstemmen met de begrippen van billijkheid, die in onzen eeuw gangbaar zijn.

STELLINGEN.

I.

Wanneer iemand bij plaatsvervulling optreedt, wordt volgens het Nederlandsche recht niet alleen zijn *erfdeel*, maar ook zijne *erfbevoegdheid* bepaald naar die, welke hij, wiens plaats vervuld wordt, zoo hij nog leefde, zoude gehad hebben. (Proefschrift pag. 50.)

II.

De onwaardigheid behoeft niet door een rechterlijk vonnis verklaard te worden. (Proefschrift pag. 76.)

III.

Iemand, die bij plaatsvervulling in de grootouderlijke nalatenschap optreedt, is jegens zijne medeërfgenen niet aansprakelijk voor de schulden zijner ouders, wanneer hij de nalatenschap dier ouders beneficiair heeft aanvaard. (Proefschrift pag. 90.)

IV.

Bijbetaling van rente bij inbreng zou billijk, maar onuitvoerbaar zijn.

V.

De bepaling van art. 918 B. W. is in strijd met de overige bepalingen van het B. W. omtrent erfopvolging bij aanwezigheid van natuurlijke kinderen.

VI.

De met fideicommissum de residuo bezwaarde erfgenaam brengt dit fideicommissum in de algeheele gemeenschap; zelfs zal de erflater dit niet mogen verbieden.

VII.

De aanbesteder, die een gebouw heeft aanbesteed onder voorwaarde, dat een derde den prijs zou bepalen, kan, wanneer die derde den prijs niet kan of niet wil bepalen, den aannemer dwingen het gcheel of gedeeltelijk reeds uitgevoerde werk weer af te breken.

VIII.

Volgens het Romeinsche recht heeft de door culpa veroorzaakte dood van den erflater geene onwaardigheid ten gevolge.

IX.

Volgens de Novellen is de borg bevrijd door de nalatigheid van den crediteur in het invorderen der schuld.

X

Volgens het Romeinsche recht moet hij, die als cessionaris eene schuld opvordert, ten gevolge der lex Anastasiana bewijzen, dat hij de schuldvordering tot het door hem beweerde bedrag heeft gekocht.

XI.

Door het accoord worden de borgen bevrijd.

XII.

De irregulier geëndosseerde kan niet op eigen naam den inhoud des wisselbriefs in rechten invorderen.

XIII.

Ook bij kennelijk onvermogen bestaat er recht van terugvordering bij verkoop op tijd.

XIV.

Incidenteel beroep is niet bestaanbaar tegen medegeïntimeerden.

XV.

Bij grensverandering van provinciën worden de verordeningen, geldende in de provincie, waarvan een deel werd afgenomen, niet ipso jure in dat deel opgeheven, en die, welke golden in de provincie, waaraan dat deel werd toegevoegd, niet ipso jure in dat deel ingevoerd.

XVI.

Het woord »ingezeten» in art. 3, 9, en 10 G. W. mag niet worden uitgelegd naar de wet van 28 Julij 1850.

XVII.

Te recht wordt in het ontwerp 75 bigamie, in overeenstemming met den C. P. als oogenblikkelijk misdrijf gestraft.

XVIII.

Art. 221 en 422 C. P. behooren te worden afgeschaft.

XXI.

Ten onrechte wordt beweerd, dat volgens het Nederlandsche Wetb. van Strafv. ook niet-wettelijke bewijsmiddelen tot vestiging van de overtuiging des rechters zijn toegelaten.

XX.

Het beginsel van art. 218 Wetb. van Strafv. geldt ook voor ontslag van regtsvervolging, wanneer dat vonnis in kracht van gewijsde is gegaan.

XXI.

De naleving der in Nederland geldende zegelwet door de belastingschuldigen is door de strafbepalingen dier wet niet gewaarborgd. Zelfs bedreiging van nietigheid van niet terstond of niet binnen een bepaalden tijd gezegelde stukken zou daartoe niet voldoende zijn.

XXIII.

Eene hondenbelasting is af te keuren.

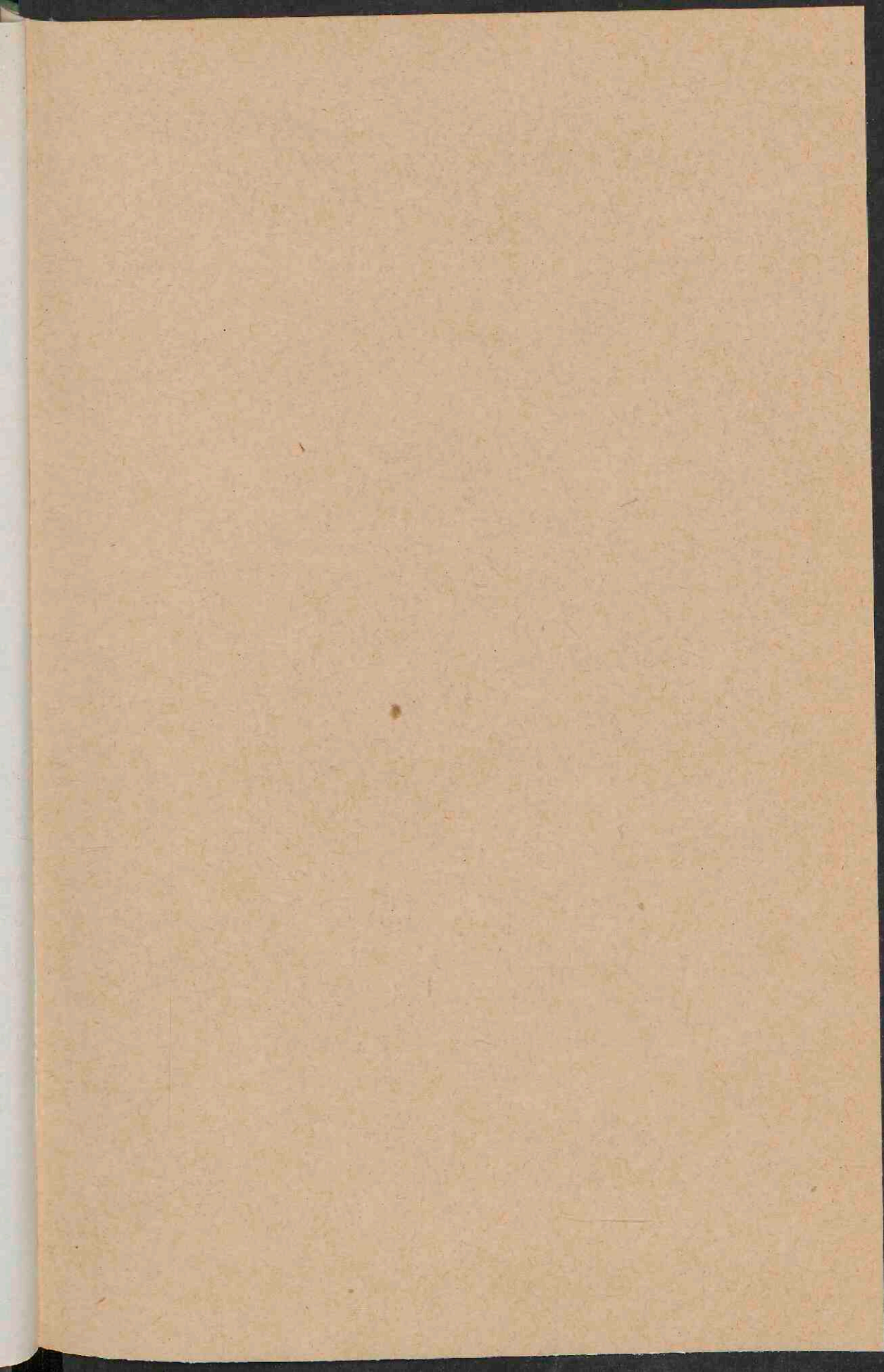

ERRATA.

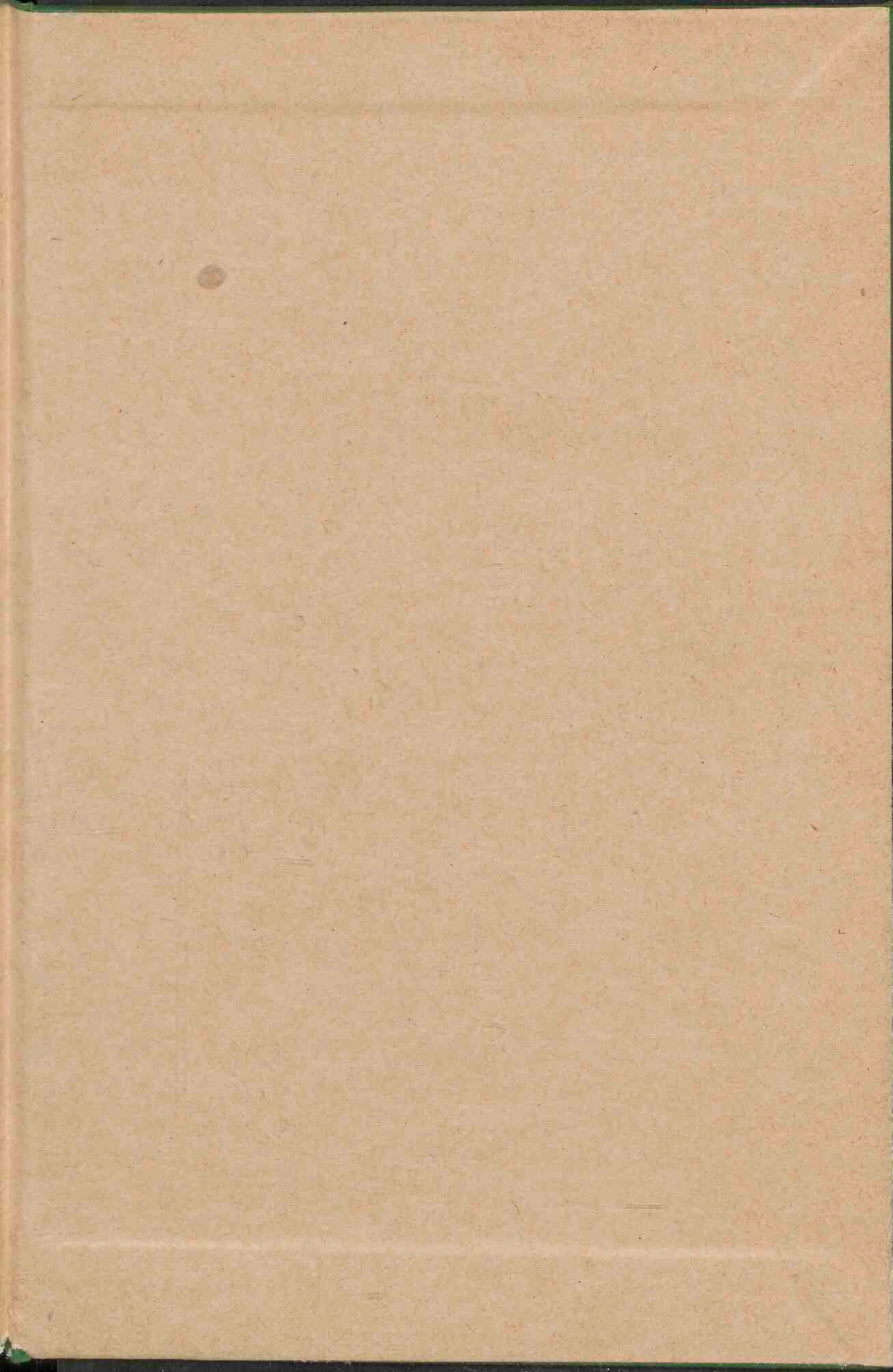
- Pag. 9 regel 1 »dereet'' lees »decreet''.
- » 10 » I v. o. »in testato'' » »intestato''.
- » 19 zoowel in tekst als noten leze men voor »1), 1), 2)'' »1), 2), 3)''.
- » 29 regel 5 »en Bergen op Zoom'' lees »en Stadrecht van Bergen op Zoom''.
- » 55 » I v. o. »4°.'' » »5°.''
- » 57 » 10, 11 en 12 »iedere'' » »ieder''.
- » 59 » 5 v. o. »geeft'' » »heeft''.
- » 65 » 8 »cene'' » »een''.
- » 71 » 5 v. o. »accesseert'' » »accresseert''.
- » 71 » I v. o. »meesten'' » »meeste''.
- » 72 » 6 en 4 v. o. »of te'' » »ofte''.
- » 72 noot »48'' » »28''.
- » 74 » 4 v. o. »eene'' » »een''.
- » 77 » 7 v. o. »onwaardige is'' » »onwaardige erfgenaam is''.
-

2

1 Ut
8